

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ἐπιμελητοῦ Γ' Ἐδρας Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΤΟΥ
ΑΙΑΝΤΟΣ ΣΧΟΛΙΑ¹

δὲς καὶ τρεῖς τὰ καλὰ

Τελευταία ἔκδοσις τῶν ἀρχαίων εἰς Αἴαντα τοῦ Σοφοκλέους σχολίων ὑπάρχει ἢ τοῦ Πέτρου Παπαγεωργίου, μέρος τῆς παρὰ Teubner, τῷ 1888, γενομένης πλήρους ἐκδόσεως τῶν εἰς τὰς σφζομένες τραγωδίας τοῦ ποιητοῦ τοιούτων σχολίων. Ὁ Ἑλλήν ἐκδότης εἶχεν ἤδη μεθοδεύσει τὰς βάσεις τῆς ἐκδόσεως διὰ δύο παλαιότερων, ἑκτενῶν μελετῶν του, τῶν Kritische und paläographische Beiträge zu den alten

1. Αἱ χρῆσιμοποιοῦμενα ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ συντομογραφία κωδίκων εἶναι αἱ ἐξῆς: L Laurentianus plut. 32. 9 (τοῦ 10/11ου αἰ.)· A Leidensis Bibl. Publ. gr. 60A (τοῦ 10/11ου αἰ.)· F Laurentianus Plut. 28. 25 (τοῦ 13ου αἰ.)· O Leidensis Voss. gr. Q6 (τοῦ 14ου αἰ.)· N Matritensis 4677 (τοῦ 14ου αἰ.)· H Laurentianus Plut. 32.40 (τοῦ 13ου αἰ.)· V Marcianus gr. 468 (nunc 653) (τοῦ 13ου αἰ.)· G Laurentianus Conv. Sopr. 152 (= Abb. Flor. 2725) (τοῦ 13ου αἰ.)· M Mutinensis a. T.9.4. (olim II. B. 4) (τοῦ 15ου αἰ.)· R Vaticanus gr. 2291 (τοῦ 15ου αἰ.). Τῶν χειρογράφων τούτων τέσσαρα μὲν, τὰ LGMR, εἶχον ἀντιβληθῆ ὑπὸ παλαιότερων λογίων, ἀντεβλήθησαν δὲ ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ γράφοντος· τὰ λοιπὰ δὲ ἐξ, τὰ ΛΦΟΝΗV, νῦν τὸ πρῶτον ἀντεβλήθησαν χάριν τῆς παρασκευαζομένης νέας ἐκδόσεως τῶν παλαιῶν σχολίων. Περί τῶν χροφ. διέλαβεν ἑκτενῶς ὁ A. Turyn ἐν Traditio 2(1944) σσ. 1-41 καὶ ἐν Studies in the manuscript tradition of the tragedies of Sophocles (1952). Ὁ γράφων ἀπευθύνει καὶ ἐντεῦθεν εὐγνώμονας εὐχαριστίας εἰς τὰς διευθύνσεις τῶν βιβλιοθηκῶν, ἐν αἷς ἀπόκεινται οἱ μνημονευθέντες κώδικες, διὰ τὰς παρασχεθείσας αὐτῷ ἐξυπηρετήσεις κατὰ τὴν σπουδὴν in situ τῶν κωδίκων καὶ διὰ τὴν πρόθυμον παρασκευὴν ὁμοιοτύπων ἀντιγράφων, ὡσάκις τοῦτο ἀπῆται ἢ περίστασις.—Αἱ κυριώτεραι συντομογραφία ἐκδόσεων, μελετῶν καὶ διατριβῶν εἶναι αἱ ἐξῆς: Βερναρδάκης, Ἐπετηρίς = Περί τῶν παλαιῶν τοῦ Σοφοκλέους σχολίων, Ἐπετηρίς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός, Ἀθήναι (1898) σσ. 19-70· Dawe, Studies = Studies in the text of Sophocles, Leiden I-II, 1973· De Marco, Sch. = De scholiis in Sophoclis tragoedias veteribus, Atti d. Reale Accad. Naz. d. Lincei, Memorie d. cl. di Sc. Mor., Stor. e Fil., Roma VI (1937) σσ. 105-229· Tradizione = Sulla tradizione manoscritta degli scoli di Sofocle, SttFilCl n.s. 12(1936) σσ. 3-44· Heimreich, Beiträge = Kritische Beiträge zur Würdigung der alten Sophoklesscholien, Ploen

Sophokles-Scholien (Leipzig 1881) καὶ τῆς ἐν *Jahrbücher für class. Philol., Suppl. Bd. 13(1884)* σσ. 401-440 διατριβῆς Codex Laurentianus von Sophokles und eine neue Kollation in Scholientexte. Ἐν ταῖς Beiträgen οὐ Παπαγ. ὑπέβαλεν εἰς ἐνδελεχῆ ἔλεγχον τὰς προγενεστέρας ἐκδόσεις, ἐπεσίμανε διὰ μακρῶν τὸν χαρακτήρα τοῦ κώδικος G, ἐπεσκόπησε πλείστα σημεῖα περὶ τὴν γραμματικὴν, σύνταξιν καὶ τυπολογίαν τῶν σχολίων καὶ ἐχώρησεν εἰς πλήθος διορθώσεων. Ἐν τῇ Kollation, ἀφ' ἑτέρου, μετὰ λεπτομερῆ ἐξέτασιν τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν σωζομένων κωδίκων τοῦ ποιητοῦ, τοῦ L, ὑπέδειξεν ἐκ νέου τὰς ἀτελείας καὶ παραλείψεις τῶν προηγουμένων ἐκδοτῶν, κατέγραψεν ἐπακριβῶς τὰς διὰ διαγραφῆς, ἀποξέσεως, ἀντικαταστάσεως ἢ ἄλλως πως διορθωθείσας γραφάς τῶν σχολίων, ἀντέβαλε τὰς Ὑποθέσεις τῶν δραμάτων καὶ παρέθηκεν ἐκ τῶν γραφῶν τοῦ G τινὰς ἐμπεδοῦσας παλαιότερας τοῦ συγγραφέως εἰκασίας.

Οὐδεὶς καλόπιστος κριτῆς εἶναι δυνατόν νὰ παρίδη τὴν σπουδαιότητα τῶν συμβολῶν τοῦ Παπαγεωργίου εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τῶν ἀρχαίων σχολίων. Ἐπιστημονικόν, ὅμως, καθήκον ἐπιτάσσει, ὅπως ἐπισημάνομεν βασικὴν τινα ἀτέλειαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1888, ἀναφερομέ-

1884: Jaeger, Annot. = Annotationes ad Sophoclis Aiacem, Altona 1811: Jahn, Quaest. = Quaestionum de scholiis laurentianis in Sophoclem prima pars, Berolini 1884. Johnson, Notae = Notae perpetuae et variae in Aiacem., Etonae 1775: Kruytbosch, Annot. = Annotationes ad scholia in Sophoclis tragoedias septem, Lugduni Batavorum 1882: Leeuwen, Commentatio = Commentatio de Aiacis Sophoclei authenticia et integritate, Traiecti ad Rhenum 1881: Lobeck, Aiax¹ = Sophoclis Ajax cum scholiis et commentario perpetuo, Lipsiae 1809: Aiax² = Sophoclis Ajax... editio secunda, Lipsiae 1835: Nauck, Sch. = De scholiis in Sophoclis tragoediis a Petro N. Papageorgio editis, Bulletin de l' Acad. Impér. des Sciences de St. Petersburg, n.s. I(1890) σσ. 411-441: Παπαγεωργίου, Beiträgen = Kritische und paläographische Beiträge zu den alten Sophokles-Scholien, Leipzig, 1881: Kollation = Codex Laurentianus von Sophocles und eine neue Kollation in Scholientexte, Jahrbücher für class. Philol., Suppl. Bd. 13(1884) σσ. 401-440: Ἡλέκτρα = Σοφοκλέους Ἡλέκτρα, Ἀθήνησιν 1910: Pauli, De sc. usu = De scholiorum Laurentianorum ad Sophoclis verba restituenda usu, Gottingae 1865: Roemer, Würd. = Zur Würdigung und kritik der Tragikerscholien, Philologus 65(1906) σσ. 24-90: Rutherford, A Chapter = A chapter in the history of Annotation, London 1905: Schneidewin, Beurt. = Kritische Beurteilungen, Jahns neue Jahrb. f. Phil. u. Pädagog. 67(1853) σσ. 497-510: Wansink, Sch. = De scholiis in Sophoclis tragoedias veteribus a P.N. Papageorgio editis, Lugduni Batavorum 1895: Wolff, Var. lect. = De Sophoclis scholiorum Laurentianorum variis lectionibus, Lipsiae 1843: Wunder, Aiax³ = Sophoclis tragoediae, vol. II pars II continens Aiacem, edit. 3a, Gothae et Erfurdiae 1857: Zielinski, Zama. = Zametki k tragediam Sofokla i k scholiam na nikh, Zhournal ministerstva narodnago prosvesheniya, Ἰουλ.-Αὐγ. 1892 σσ. 1-62.

νην οὐχί εἰς τὴν προτίμησιν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης γραφῆς, τοῦ ἐνόου ἢ τοῦ ἄλλου γραμματικοῦ τύπου, εἰς τὸ ἐπιτυχὲς ἢ μὴ τῶν εἰσαχθεῖσων διορθώσεων κλπ.¹, ἀλλ' εἰς τὰς περὶ μοναδικῆς τοῦ L σημασίας ἀπόψεις τοῦ ἐκδότου καὶ τὴν, συνεπεία τούτου, ἀνεπαρκῆ ἐκτίμησιν τῆς λοιπῆς χειρογράφου παραδόσεως. Ὁ Παπαγ., δηλονότι, πεποιθὸς ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν τοῦ L ὡς μόνου μάρτυρος τῆς ἀρχαίας καὶ γνησίας παραδόσεως εἰς τε τὸ ποιητικὸν κείμενον καὶ τὰ σχολία, οὐδεμίαν σχεδὸν προσοχῆς ἤξιώσε τοὺς λοιποὺς κώδικας καὶ μάλιστα — τὸν G κυρίως, τὸν δὲ F ὀλιγώτερον — μόνον διὰ προφανεῖς διορθώσεις ἢ εἰς ἃ σημεῖα τῶν σχολίων (κυρίως δ' ἐν τοῖς φφ. 1° - 2°) ὁ L ἦτο δυσανάγνωστος διὰ τὴν φθορὰν τῆς μεμβράνης. Ἡ τοιαύτη ἔμμοнос πεποιθῆσις περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν σωζομένων Σοφοκλείων κωδίκων καὶ ἡ καταφρόνησις πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς, κρίνεται, εὐλόγως, σήμερον ὡς αὐθαίρετος παραχάραξις τῆς ἀληθείας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι, ἀπὸ τὴν ἐκδόσεως, κυρίως, τῆς μνημειώδους πραγματείας τοῦ G. Pasquali *Storia della tradizione e critica del testo* (Firenze 1952, 1971), ἔχει καταστῆ ἀξίωμα τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς, ὅτι ἡ σπουδαιότης χφ. τινὸς δὲν ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν συνάρτησιν τῆς παλαιότητός του· ἢ, διὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν τὰς λέξεις αὐτοῦ τοῦ Pasquali, «un recensior non è par ciò solo un deterior. L' autorità di un testimonio è indipendente dalla sua antichità» (Prefazione, σ. XVI·πβ. αὐτόθι σ. 43 ἐξξ.). Κατὰ ταῦτα, νεώτερος τις κατὰ ἓνα ἢ πλείονας αἰῶνας μάρτυς τῆς παραδόσεως δυνατὸν νὰ γινώσκῃ ὀρθοτέρως ἢ πληρεστέρας γραφάς, τὰ ὅποιας, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται ἀποδεδειγμένως περὶ εἰκασίας ἢ διορθώσεως, πρέπει ὁ γραφεὺς νὰ εἶχεν ἀρυσθῆ ἐκ προτύπων παλαιότερων τῶν μέχρις ἡμῶν διασωθέντων ἢ ἐξ ἀποτόκων τούτων, ὅπως ὁποῦτε ὅμως εἰς ἡμᾶς ἀγνώστων. Σημειωτέον, πάντως, ὅτι ὁ Παπαγ., ἐν τῇ ἐκτιμῆσει τῶν κωδίκων, ἠκολούθει εἰς τὰ ἴχνη τοῦ περικλεοῦς Ὀλλανδοῦ φιλολόγου C.G. Cobet, ὅστις ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ αὐτοῦ λόγῳ *De arte interpretandi* (Lugduni Batavorum 1847 σ. 103) εἶχεν ἀφοριστικῶς εἶπει τὰ ἐξῆς: «Satis mihi constat Aeschylī et Sophoclis fabulas quas habemus in unico codice, qui nunc in Laurentiana bibliotheca servatur, ad nos pervenisse: ex quo vetustissimo codice decimo fere p. Chr. saeculo pulcherrime in membranis scripto profluxit, quidquid codicum manu scriptorum ubique invenitur». Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἐνωρὶς ἤδη ἐτάχθησαν πλείαδς λογίων, ἐν οἷς ἀριθμοῦνται καὶ ἄλλοι καὶ οἱ ἐξῆς: ὁ F. W. Schneidewin, ἐν τῇ κρίσει τῆς ὑπὸ τοῦ G. Dindorf γενομένης, τῷ 1852, ἐκδόσεως τῶν σχολίων τοῦ Σοφοκλέους, δημοσιευ-

1. Βλ. τὰς ἐν τῇ προηγηθείσῃ σημειώσει μνημονευθείσας ἐργασίας τῶν Nauck, S c h.· Wansink, S c h.· Zielinski, Z a m.· Βερναρδάκη, Ἐπετηρίς· De Marco, S c h.

θεῖση ἐν τοῖς *Neue Jahrb. f. Phil. u. Pädag.* τοῦ Jahn, τ. 67 (1853) σσ. 497-8· ὁ J. H. Lipsius, διὰ τῆς διατριβῆς *De Sophoclis emendandi praesidiis* (Misenae 1860)· ὁ A. Seyffert, διὰ τῆς διατριβῆς *Quaestiones criticae de codicibus Sophoclis recte aestimandis* (Halis Saxonum 1863)· ὁ R. Schneider, ἐν τοῖς *Jahrb. f. class. Phil.*, τ. 23 (1877) σσ. 441-9. Ὁ Παπαγεωργίου, ὁμοῦ, παρὰ τὰς πολλαχόθεν ἐγειρομένας ἀμφισβητήσεις περὶ τοῦ βασίμου τῶν περὶ L ἀπόψεων τοῦ Cobet, στερεῶς ἐνέμεινεν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἀντίληψιν· οὗτω δέ, εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν σχολίων, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐρμηνευτικῇ αὐτοῦ ἐκδόσει τῆς Σοφοκλείου Ἡλέκτρας, τῷ 1910, ἐνασχοληθεὶς ἐκ νέου εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ ἐξελέγξας τὴν χφ. παράδοσιν, ἀπεφάνητο περὶ τοῦ πράγματος τὰ ἑξῆς: «Ἀπάντων τῶν τοῦ Σοφοκλέους χειρογράφων τὸ L καὶ μόνον τὸ L, παρὰ τὸ πρᾶγμα ὅτι ὁ γραφεὺς αὐτοῦ φαίνεται ὀλίγα τὰ Ἑλληνικὰ ἐπιστάμενος, ἐναργῆ σφίξει τὴν πολύτιμον ἀρχαιοπρέπειαν» (Προλεγόμενα, σ. σπγ').

Ἡ γνώσις τῶν ἄλλων, πλὴν τοῦ L, κωδίκων ὑπὸ τοῦ Παπαγ., κατ' ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν¹, ἦτο ἐντελῶς ἀνεπαρκής. Ἐπομένως πᾶσαι αἱ ἐκ τοῦ κώδ. G παρατιθέμεναι ἐν τῷ κριτικῷ ὑπομνήματι ἢ αἱ εἰς τὸ κείμενον τῶν σχολίων εἰσαγόμεναι ἐξ αὐτοῦ γραφαὶ (πλὴν ἐλαχίστων, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ Παπαγ. ἀντέβαλεν) ἐλήφθησαν ἐκ τῆς μνημονευθείσης ἤδη ἐκδόσεως τοῦ Dindorf· ἐκ τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως ὁ Παπαγ. ἤρυσθη καὶ πάσας τὰς πολλαχοῦ τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος μνημονευόμενας γραφάς τῶν κωδίκων FH. Μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ δηλώσωμεν τοὺς ἐκ τοιούτου ἀκρίτου δανεισμοῦ κινδύνους, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ αἱ ὑπὸ τοῦ Dindorf παραδιδόμεναι ὡς γραφαὶ τῶν ἐν λόγῳ κωδίκων ὠφείλοντο εἰς ἐπιστάσιαν οὐχὶ τοῦ ἰδίου ἀλλὰ τοῦ Dübner, τὸ ἀναξιόπιστον τῆς ἀντιβολῆς τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς ὁ Παπαγεωργίου ἐπέκρινε δριμύως².

Μόνη μετὰ τὸν Παπαγ. προσπάθεια πρὸς νέαν ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων τοῦ Σοφοκλέους σχολίων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Vitt. De Marco διὰ τοῦ ἔργου *Scholia in Sophoclis Oedipum Coloneum* (Romae, 1952). Ὁ De Marco εἶχεν ἤδη δημοσιεύσει τρεῖς ἔκτενεῖς μελέτας ἐπὶ τῆς χφ. παραδόσεως τῶν τοιούτων σχολίων: *Sulla tradizione manoscritta degli scolii Sofoclei*, ἐν *Studi Ital. d. Filol. Class.*, n.s. 12(1936) σσ. 3-44· *De scholiis in Sophoclis tragoedias veteribus*, ἐν *Atti della Reale Accad.*

1. ββ. Kollation σ. 406 ὑπ. 2.

2. ββ. Kollation σ. 403, 407 ἑξ., *Beiträge* σ. 146ξ., Ἡλέκτρα σ. σοδ' ὑποσ. 101

Nazion. dei Lincei 334 (1937) Memoria della cl. di Sc. Mor. Stor. e Filol. τόμ. 6 σσ. 105-229· και Gli scolii all' Edipo a Colono di Sofocle e la loro tradizione manoscritta, ἐν Rendiconti della Accad. di Archeol. Lett. e Belle Arti (Napoli), n.s. 26 (1951) σσ. 1-43. Διὰ τῶν μελετῶν αὐτῶν ὁ Ἰταλὸς λόγιος, πρῶτος αὐτός, ὑπεστήριξε πειστικῶς, ὅτι οἱ GMR συνιστῶσιν ἰδιαιτέραν ὁμάδα, ἧς ὁ κοινὸς πρόγονος γ τυγχάνει ἀπόγονος ἀπωτέρου τινὸς ἀρχετύπου, τοῦ χ, ἐξ οὗ ἀπέρρευθεν καὶ ὁ L: «Le due famiglie, ἔγραψε, quantunque tra loro indipendenti, risalgono nondimeno ad un medesimo archetipo, come può desumersi da un numero rilevante di corrottele comuni ad entrambe» (Tradizione, σ. 16). Τὰ συμπεράσματα τοῦ De Marco ἐχρησιμοποίησεν ἀκολούθως, λίαν δὲ καρποφόρος, ὁ A. Turyn ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ περὶ τῆς χφ. παραδόσεως τοῦ Σοφοκλέους ἔργῳ, *Studies in the manuscript tradition of the tragedies of Sophocles* (Illinois Studies in Language and Literature 36, 1952).

Ἐκ τῆς ἐκτεθείσης ἤδη συντόμου ἀνασκοπήσεως τῶν περὶ τὰ Σοφοκλεια σχόλια φιλολογικῶν ἐρευνῶν φανερὰ καθίσταται ἡ ἀνάγκη νέας ἐκδόσεως τῶν σχολίων, βασιζομένης ἐπὶ τῆς, κατὰ τὸ δυνατόν, εὐρυτέρας ἐπιλογῆς χφφ. καὶ τῆς ἐπανεξετάσεως τῆς χφ. παραδόσεως, οὐ μόνον πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων καὶ διατριβῶν ἀπὸ τῶν ἐν αὐταῖς ἀποκειμένων, δυσεξαριθμητῶν δὲ ἀναγνωστικῶν τῶν συγγραφέων τῶν σφαλμάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ πολλαχοῦ χωλαίνοντος κειμένου τῶν σχολίων βάσει τῆς πίστεως τῶν χφφ. ἀφ' ἐνός, τῆς φιλολογικῆς δὲ κριτικῆς ἀφ' ἑτέρου. Εἰς πλήρωσιν, λοιπόν, τῆς ἀνάγκης ταύτης σκοποῦντες, ἀπὸ ἐτῶν παρασκευάζομεν νέαν ἔκδοσιν τῶν παλαιῶν εἰς Σοφοκλεια σχολίων, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέρος, μετὰ μακρῶν προλεγομένων, ἐλπίζομεν ὅτι συντόμως θὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος¹. Ἐκ τῶν διορθουμένων ἐκεῖ πολυαριθμῶν χωρίων ἐπάγομεν νῦν τινα, κατὰ τὴν ἀκολουθον τάξιν: προτάσσεται τὸ κείμενον ὡς ἔχει ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Παπαγεωργίου μετὰ τῆς ὅλης ἀναγκαίας κριτικῆς συσκευῆς, βάσει τῶν κωδίκων LAFONHVGMR, ἐπιτάσσονται δὲ αἱ ἡμέτεραι παρατηρήσεις.

Ἐπιόθεις 49 ἐξξ. (*Dain*) οὐκ ἐλυσιτέλησεν ἄρα αὐτῷ ἡ νίκη τοιοῦτου ἀνδρὸς διὰ τὴν ἦτταν ἀποθανόντος. FOVGMR^m

τοιοῦτου... ἀποθανόντος: om. F

Μετὰ τὸ ἀποθανόντος οἱ VGMR ἀναγινώσκουσι τὰ ἐξῆς: δεῖ

1. Γεωργίου Α. Χριστοδούλου, *Τὰ ἀρχαῖα εἰς Αἴαντα τοῦ Σοφοκλέους σχόλια*, Ἀθήναι 1976.

δὲ τὸν ὑποκριτὴν πανταχόθεν διαβλέπειν, ὥσπερ δεδοικότα μὴ ὄραθῆ. Ταῦτα μεταθετέα εἰς τὸ μετὰ τὸ ἀπὸ ἐχθροῦ πάθη τοῦ σχ. 1 (σ. 1.3 Parag.) διάστημα, ἵνα τὸ ὄλον ἔχῃ οὕτως: πάρεστιν Ὀδυσσεὺς ἐπὶ τὴν σκηρὴν ἀγωνιῶν καὶ πολυπραγμονῶν μὴ τι ἀπὸ ἐχθροῦ πάθη. δεῖ δὲ τὸν ὑποκριτὴν πανταχόθεν διαβλέπειν ὥσπερ δεδοικότα μὴ ὄραθῆ. πάντα δὲ τὰ τῆς ὑποθέσεως κτεῖξ.

Σχόλιον 16 (σ. 3.17) φρενί: ἀντὶ ἀπὸ τῆς φρενός. L^m

Ἡ σημείωσις αὕτη ἐν τῷ L εὔρηται γεγραμμένη παρὰ τὸν στ. 35, σιωπηρῶς δὲ ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν εἰς τὸ φρενὶ τοῦ στ. 16. Ἡ ἐν τῷ N ὁμῶς ὑπὲρ τὸ χερὶ τοῦ στ. 35 διάστιχος σημείωσις· γράφεται φρενί, ὑποδεικνύει ὅτι ἡ ἐν τῇ ῥα σημείωσις τοῦ L ὀφείλει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸν στ. 35 (πβ. καὶ Dawe, *Studies* I, 126). Τὸ ἐκ πρώτης ὄψεως περιέργον τοῦ πράγματος (δοθέντος μάλιστα ὅτι πάντες οἱ γνωστοὶ ἡμῖν κώδικες ἔχουσι χερὶ ἢ χειρὶ ἐν στ. 35· ἰδὲ Dawe, *op. cit.* II. 3 ad loc.), ὅπερ πάντως δὲν εἶναι ἀσύνηθες, ἐφ' ὅσον πολλακίς τὰ λήμματα τῶν σχολίων δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰς in linea γραφὰς τῶν χφφ., ἐξηγεῖται ἐὰν δεχθῶμεν χωριστὴν ἀρχήθεν τοῦ ποιητικοῦ κειμένου ἀπὸ τοῦ κειμένου τῶν σχολίων παράδοσιν.

Σχόλιον 38 (σ. 5.22 ἐξξ.) ἐν τοῖς ἀμοιβαίοις κατὰ βραχὺ δηλοῦται ἡ ὑπόθεσις· πνθάνεται δὲ πρότον εἰ ἄρα πρὸς καιρὸν ποινῶ. LFOHVGMR^m

ποινῶ LOMR: πονεῖ FH: πο^v VG

Σχόλιον 50 (σ. 6. 20 ἐξ.) <μαιμῶσαν·> γράφεται καὶ διψῶσαν· προσκορῆς ἦν διγηματικῶ εἶδει τὸ πᾶν διεξελθεῖν. LG^m

προσκορῆς . . . διεξελθεῖν: om. G

Τὸ κῶλον τοῦ σχ. 50, τὸ ὑπὸ τοῦ G παραλειφθέν, οὐδένα λόγον ἔχει ἔνθα νῦν εὔρηται γεγραμμένον· ὀρθῶς, λοιπόν, ὁ Roemer (*W ü r d.*, σ. 89) μετέθηκεν αὐτὸ εἰς τὸ μετὰ τὸ δηλοῦται ἢ ὑπόθεσις τοῦ σχ. 38 διάστημα, ἀνέγνωσε δὲ τὸ σχόλιον ἐκεῖνο ὡς ἐξῆς:

ἐν τοῖς ἀμοιβαίοις κατὰ βραχὺ δηλοῦται ἡ ὑπόθεσις· προσκορῆς <γὰρ Roemer> ἦν διγηματικῶ εἶδει τὸ πᾶν διεξελθεῖν πνθάνεται δὲ πρότον εἰ ἄρα πρὸς καιρὸν ποιεῖ.

Σχόλιον 41 (σ. 6.8 ἐξξ.) τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ λείπον τῆς ὑποθέσεως, ἡμεῖς δὲ ὡς προεπιστάμενοι τὰ πράγματα ἀμβλύτερον κατανοοῦμεν. LFNVGMR^m.

Τὸ ἄλλως ἄλογον σχόλιον εὐοδοῦται, ἂν, μετὰ τοῦ Brunck, εἰσαγάγωμεν τὸ μόριον οὐ πρὸ τοῦ προεπιστάμενοι.

Σχόλιον 42. πιθανόν τὸ τοῦ Ὀδυσσέως πρόσωπον ὡς δεδιότης, ὥστε πλείονας ἐρωτήσεις ἀπὸ τοῦ Ὀδυσσέως γενέσθαι. *FGMR^m, Nst*

τὸ τοῦ Ὀδ. N: om. cett. || ὡς δεδιότης N: τὸ τοῦ δ. F: τὸ GMR || ὥστε πλ. ἐρ. ἀπὸ τ. Ὀδ. γεν. (ἀπὸ τ. Ὀδ. γ. GMR: οὐ δυνατὸν γεν. F) FGMR: πλείονας ποιοῦντος τὰς ἐρωτήσεις N

Τὸ σχόλιον ὁ μὲν F ἔχει μετὰ τὸ εὐλόφως φέρειν τοῦ σχ. 61(σ. 8.2), οἱ GMR μετὰ τὸ τὴν μανίαν τοῦ σχ. 40(σ. 6.5), ὁ δὲ Schneidewin (Beurt., σ. 508) προσγράφει εἰς τὸν στ. 45· ἡμεῖς πάντως, ἐπόμενοι εἰς τὸν N, προσγράφομεν τὸ σχ. εἰς τὸ τίδηταποιίμναις τοῦ στ. 42.

Σχόλιον 44 (σ. 6.13) ἦ καὶ τὸ βούλημ' ὡς ἐπ' Ἀργείοις: ἐρωτᾷ πῶς μόνος ὢν πρὸς τὸ πλῆθος ἐδύνατο μάχεσθαι. *LOGR^m, Nst*

Im. habet L: om. OGR,N

Εἰ καὶ ὁ στ. 44 στενωῶς συνδέεται μετὰ τοῦ ἀκολουθοῦντος στ. 46, ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ προσγραφή τοῦ σχολίου εἰς τὸν στ. 46, ὡς διδάσκει ὁ N, ὅστις ἀναγινώσκει αὐτὸ ὑπερθεν τοῦ ποίαισιτόλμαις, ἐμπεδῶν ἄμα παλαιότεραν διόρθωσιν τοῦ Jaeger (Annot., σ. 10).

Σχόλιον 62 (σ. 8.5 ἐξ.)... ἵνα ὅταν εἴπῃ ἡ Τέκμησσα περὶ τοῦ κριοῦ προεπιστάμεθα τοῦτο. *LFNHGMR^m*

περὶ τοῦ κριοῦ LFNH: om. GMR

Ἐν ὄψει τοῦ στ. 237 δύο δ' ἀργίποδας κριοὺς ἀνελῶν, ὀφείλομεν μετὰ τοῦ Roemer (Würd., σ. 86) νὰ διορθώσωμεν εἰς περὶ τῶν κριῶν. Ὁμοίως διορθωτέον τὸ προεπιστάμεθα εἰς προεπιστώμεθα μετὰ τοῦ Brunck καὶ τοῦ Nauck (Sch., σ. 415)· περὶ τῆς τοιαύτης, μεθ' ὀριστικῆς, συντάξεως τοῦ ἵνα διέλαβεν ὁ Παπαγ. ἐν Beitrage, σ. 37ἐξ.

Σχόλιον 79 (σ. 9. 1 ἐξ.) οὐκοῦν γέλως ἡδιστος εἰς ἐχθρούς: σκληρὸν μὲν τὸ λέγειν ἐπεγγελαῖν τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ θεός ἐστιν κτέξ. *LFONHVGMR^m*

Μετὰ τοῦ Ἀνωμόμου παρὰ Johnson (Notae, σ. 6) συμπληροῦμεν: σκληρὸν μὲν τὸ λέγειν <ἡδιστον νεῖ ἡδὸν τὸ> ἐπεγγελαῖν τοῖς ἐχθροῖς κτέξ.

Σχόλιον 89 (σ.9.21 ἐξξ.) ὦ οὔτος: διὰ τοῦ οὔτος καὶ τοῦ Αἴας δισσή ἢ κλησις, ἢ ὅτι καὶ πρότερον ἐκάλεσεν αὐτὸν (ὅτε καὶ Ὀδυσσεὺς φησι, τί δρᾷς Ἀθάνα) ἢ ὡς καὶ πρότερον ὁπότε ἐδόκει κλπ. *LFONHVGMR^m*

Ἐνταῦθα πρόκειται σύμφυρσις δύο σχολίων ὑφ' ἑν λήμμα· διορθωτέον ἄρα τὸ ὄλον ὡς ἐξῆς·

89 a. ὦ οὔτος <Αἴας>· διὰ τοῦ οὔτος καὶ τοῦ Αἴας δισση ἢ κλησις.

89 b. <δεύτερόν σε προσκαλῶ·> ἢ ὅτι καὶ πρότερον ἐκάλεσεν αὐτόν, ὅτε καὶ κτέξ.

Σχόλιον 98 (σ. 10.9 ἐξ.) ἐὰν δασυνθῆ τὸ οἰ ἔσται ἐπὶ τῶν Ἄτρειδῶν, ἐὰν δὲ ψιλὸν τὸ οἶδα ἀντὶ τοῦ ἐπίσταμαι. LFNHV^m

τὸ οἰ ἔσται LFN: τὸ οἶδε ἔσται V: τῷ ἦκεσθαι H || ἐὰν δὲ Papag. lectiones codd. vitiose preferens addidit; nam codd. non ἐὰν δὲ ψιλὸν sed εἰ δὲ ψιλωθῆ FNV: εἰ δὲ ψιλοῦται O: εἰς δὲ ψιλὸν L habent || τὸ οἶδα LN: ἀντὶ τοῦ οἶδα FV: οὐκ ἔσται ἐπὶ τῶν Ἄτρειδῶν ἀλλὰ τὸ οἶδα V: om. O

Ἀντὶ τῆς παραδεδομένης γραφῆς τὸ οἰ ἔσται προτιμητέα ἢ ἀνάγνωσις Ἄνωδμου παρὰ Johnson (Note, σ. 6) τὸ ΟΙΔ', ἥτις ἐμπεδοῦται ὑπὸ τῆς γραφῆς τοῦ V.

Σχόλιον 124 (σ. 12.3) <ἢ τοῦμόν σκοπῶν·> οἶον ἀφορῶν εἰς τὰ ἀνθρώπινα τὰ πάντων κοινά. L^m

Ὡς ἔχει τὸ σχόλιον ἐν τῷ L εἶναι δυσνόητον· ἢ βούλησις δὲ τοῦ σχολιαστοῦ θὰ ἔμενεν ἀδιάγνωστος, ἐὰν μὴ ἀνεγινώσκοντο δύο διάστιχοι τοῦ G σημειώσεις εἰς στ. 124 καὶ 125, ἀποδεικνύουσαι ὅτι τὸ ἐν ἀρχῇ σχόλιον ἀποτελεῖ σύμφυρσιν δύο αὐτοτελῶν φράσεων:

124. <ἢ τοῦμόν σκοπῶν·> οἶον ἀφορῶν εἰς τὸ ἕτερον τὸ ἐμόν. Gst

125. <ὄρω γὰρ ἡμᾶς·> κατὰ πάντα κοινὰ τὰ ἀνθρώπινα. Gst

Σχόλιον 134 (σ. 12.27, 13.1 ἐξξ., 16ἐξξ.) Τελαμόνιε παῖ· πιθανῶς αὐτῷ ὁ χορὸς ἐσκεύασται ἀπὸ Σαλαμινίων ἀνδρῶν τοῦτο μὲν παρρησιαζομένον κτέξ. . . (16) ὁ δὲ νοῦς· σοῦ μὲν εὖ πράσσοντος ἐν χαρᾷ ἔσμεν καὶ τὸ ἀνάπαιν, τὸ δὲ ὄλον οἶον ἐν σοὶ ἔσμεν κτέξ. LONH^m

Σχόλιον 136 (σ. 14. 1 ἐξξ.) <σὲ μὲν εὖ πράσσοντ'·> ἀντὶ τοῦ σοῦ μὲν εὖ πράσσοντος· ἢ οὕτως· εἰς σὲ μὲν εὖ πράσσοντα ἐπιχαίρω, ἵνα λείπη ἢ εἰς· LH^m.

Εἶναι προφανές, ὅτι τὸ ἀπὸ ὁ δὲ νοῦς καὶ ἐξῆς τμήμα τοῦ σχ. 134 οὐδεμίαν θέσιν ἔχει ἐνθα νῦν ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς LONH, ἐφ' ὅσον τὸ πρὸ αὐτοῦ τμήμα ἀφορᾷ εἰς τὸ πιθανὸν τῆς ἐκ Σαλαμινίων ἀνδρῶν συνθέσεως τοῦ χοροῦ οὐχὶ δὲ εἰς τὸν νοῦν τῶν στ. 136ἐξξ. Προτιμητέα ἄρα ἢ μετὰ τῶν κωδ. GMR προσγραφή τοῦ τμήματος τούτου εἰς τὸ σὲ μὲν εὖ

πράττοντ' τοῦ στ. 136, ὅπερ ὄντως ὑπάρχει ὡς λῆμμα ἐν τῷ Μ, ἐκ συνδυασμοῦ δὲ ἀμφοτέρων τῶν εἰς στ. 136 ἀναγινωσκομένων σχολίων γραπτέον ὡς κάτωθι:

σὲ μὲν εὖ πράττοντ': ἀντὶ τοῦ σοῦ μὲν εὖ πράσσοντος. ἢ οὕτως· εἰς σέ μὲν εὖ πράττοντα ἐπιχαίρω, ἵνα λείπη ἢ εἰς. ὁ δὲ νοῦς· σοῦ μὲν εὖ πράσσοντος ἐν χαοῶ ἔσμεν κτέξ.

Σχόλιον 137 (σ.14.5έξξ.) <σὲ δ' ὅταν.> ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἐπιβῆ, εἰς σέ δὲ ὅταν νόσος ἐπιβῆ· κακόθρους δὲ οἷόν ἐστι καὶ τὸ ἐξῆς· τοιοῦσδε λόγους ψιθύρους ἀντὶ τοῦ διαβόλου. LONHGMR^m

τοιοῦσδε λόγους... διαβόλους: om. HR || ἀντὶ τοῦ διαβόλου (διαβλητικὸς Ν) LON: om. GM: διάβολος Suda s. ψιθυρίζει (καὶ λόγος ψίθυρος ὁ διάβολος)

Σχόλιον 141 (σ. 14.12 ἐξξ.) ὡς καὶ τῆς παρελθούσης νυκτὸς ἐν φόβῳ γεγόναμεν ἐπὶ τῇ σῇ δυσκλεία. πιθανῶς δὲ οὐκ ἐλέγχει τὸν βασιλέα ὡς ἡμαρτηρότα, ἀλλὰ τὴν δυσπραξίαν προσέλαβεν ὡς ἀπὸ τῆς εἰμαρμένης, πάνυ δὲ εἶνοι ὄντες ἀπιστοῦσι καὶ ὑπολαμβάνουσιν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ σκολοφαντεῖσθαι. ἐν δέει οὖν καθέστηκε, ὅταν ἦ τι τοιοῦτον περὶ σέ. LONHVGM^r

scholio Im. ὡς καὶ τῆς νῦν φθιμένης (φθινομένης V) praefixerunt ONV: φθιμένης M: om. LHGR

Ἐμφότερα τὰ σχόλια ἐδόθησαν ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ L. Ἐπ' αὐτῶν παρατηρούμεν τὰ κάτωθι: (α) Τὸ λῆμμα τὸ ὁποῖον προσέθηκεν ὁ Παπαγ. εἰς τὸ πρῶτον τούτων, ἐπόμενος εἰς τὸν L (ἐνθα ὄντως τὸ σχόλιον προσγράφεται εἰς τὸν στ. 137), ἔχει πλημμελῶς· ἀντιθέτως, ἐκ τῶν λοιπῶν κωδίκων διδασκόμεθα ὅτι τρεῖς τοῦλάχιστον, οἱ OHM, προσγράφουσι τὸ σχ. εἰς τὸν στ. 138, προτάσσοντες μάλιστα ὡς λῆμμα οἱ μὲν OH τὸ κακόθρους ἐπιβῆ, ὁ δὲ M τὸ ἐπιβῆ μέγαν. Τούτο καὶ πάραυτα ἐπανορθώτεον. (β) Ἀντὶ τῆς γραφῆς τοῦ L (καὶ τοῦ O) ἀντὶ τοῦ διαβόλου (πβ. διαβλητικὸς Ν) ὁ Παπαγ. προέκρινεν, ὡς μὴ ὤφειλε, τὴν γραφὴν τῆς Σοῦδας ἀντὶ τοῦ διάβολος (ὅπερ, πάντως, ἀφορᾷ εἰς τὸ λόγος ψίθυρος, οὐχὶ τὸ λόγους ψιθύρους). Ἡδὴ ὁμως ὁ Kruytbosch (Annot., σ. 54) εἶχε παρατηρήσει: «atque haec quidem scriptura (scil. διαβόλου) quantocius est restituenda, quia referendum est vocabulum ad antecedens ψιθύρους; si enim ad κακόθρους pertineret, scholiasta sine dubio scripsisset κακόθρους δὲ ἀντὶ τοῦ διάβολος· οἷόν ἐστι καὶ τὸ ἐξῆς· τοιοῦσδε λόγους κτέ.» (πβ. καὶ Wansink, Sch., σ. 6). Ἡ ἀπόφανσις τοῦ Kruytbosch ἔτι μᾶλλον ἐνισχύεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι πολλάκις συμβαίνει ὥστε νὰ παρεμβάλλωσιν οἱ σχολιασταί, μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτικῶν τῶν

σημειώσεων, στίχους ἄλλοθεν εἰλημμένους καὶ νὰ προβαίνωσιν εἰς ἄμεσον αὐτῶν σχολιασμόν· οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς Οἶδ. Τ. 153 (σ. 171. 24 ἐξξ.) ἀναγινώσκομεν: ἐκτέταμαι φοβεράν φρένα:.. φοβεράν δὲ τὴν περίφοβον. καὶ Ἄλκαϊος: ἐλάφω δὲ βρόμος ἐν στήθεσσι φύει φοβερός: ἀντὶ τοῦ περίφοβος, ἔνθα τὸ ἐρμήνευμα ἀντὶ τοῦ περίφοβος ἀφορᾷ εὐθέως εἰς τὸ φοβερός τοῦ Ἄλκαϊου, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ φοβεράν τοῦ Σοφοκλέους. (γ) Τὸ σχόλιον 141 δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς τέσσαρα μέρη: α. ὡς καὶ τῆς παρελθούσης... δυσκλεία· b. πιθανῶς δὲ... εἰμαρμένης· c. πάνυ δὲ... σκοφαντεῖσθαι· d. ἐν δέει... περὶ σέ. Ἐκ τούτων, τὸ α, ὅπερ ἀναγινώσκεται καὶ ὑπὸ τῶν ONHVGMR, ἀφορᾷ εἰς τὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς καὶ τῆς νῦν φθιμένης, τὸ λῆμμα δὲ ἀκριβῶς τοῦτο παρέχεται ὑπὸ τῶν ONV καί, ἐν μέρει, τοῦ Μ· τὸ b εἰς οὐδὲν ἄλλο δύναται ν' ἀναφῆρηται, εἰ μὴ μόνον εἰς τὸ τοῦ στ. 137 σὲ δ' ὅταν πληγῇ Διός, ὅπερ καὶ εἰσακτέον ὡς λῆμμα χωριστοῦ σχολίου· τὸ c ἀποτελεῖ σχολιασμόν τοῦ ἐν στ. 138 λόγος ἐκ Δαναῶν κακῶθρους· τέλος, ἐκκινούντες ἐκ τῆς κατηγορηματικῆς τοῦ P. Jahn δηλώσεως (Quaest., σ. 64), ὅτι «in sch. ad v. 141 verba ἐν δέει... περὶ σέ primitus praecesserunt verba ὡς καὶ τῆς παρελθούσης νυκτὸς κτέξ.», φρονοῦμεν ὅτι τὸ d χρῆσιμεῖ εἰς σχολιασμόν τοῦ ἐν στ. 139 μέγαν ὄκνον ἔχω (πβ. τὰς εἰς τὸ ὄκνον γλώσσας· δειλίαν (om. OH), φόβον (om. F) τῶν F O H Gs!) ὡς πρὸς τὸ μόριον δὲ οὖν, ὑπομνήσκωμεν ὅτι τοῦτο ἐχρησιμοποιοῖτο ὑπὸ τῶν συμπλητῶν καὶ συρραφῶν τῶν σχολίων ἀδιαφόρως πρὸς σύζευξιν συγγενῶν ἢ μὴ σχολίων (πβ. Παπαγεωργίου, Beiträge, σ. 17· De Marco, Tradizione, σ. 236ξ. κ.ἄλλ.). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἀνασυντάσσομεν τὰ δύο σχόλια ὡς ἐξῆς:

137. <σὲ δ' ὅταν πληγῇ Διός:> πιθανῶς οὐκ ἐλέγχει... εἰμαρμένης.

138a. <λόγος ἐκ Δαναῶν κακῶθρους:> πάνυ εἶνοι ὄντες... σεσκοφαντεῖσθαι (G^{1c} MR: σκκοφαντεῖσθαι LO^{1c}H).

138b. κακῶθρους ἐπιβῆ: ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἐπιβῆ· εἰς σέ δὲ ὅταν... ἀντὶ τοῦ διαβόλους.

139. <μέγαν ὄκνον ἔχω:> ἐν δέει καθέστηκα... περὶ σέ.

141. ὡς καὶ τῆς νῦν φθιμένης: ὡς καὶ τῆς παρελθούσης... δυσκλεία.

Σχόλιον 143 (σ. 14.19 ἐξξ.) ἵππομανῆ: τινὲς τὸν μέγαν μανόμενον ἐξεδέξαντο· ἀλλ' οὐκ ἐπίστευεν ὁ χορὸς ὅτι ἐμαίνετο ὁ Αἴας. <ἦ> σὲ τὸν <ἐπὶ> ἵπποις μανόμενον καὶ ἵππικόν· ἀλλ' οἱ νησιῶται οὐχ ἵππομανοῦσιν οὐδὲ ἵππικατοῖ εἰσιν αἱ νῆσοι· τὸ ἵππομανῆ τοίνυν πρὸς δ. τὸν λειμῶνα ἐκληπτέον. ἄλλως: ἵππομανῆ ἢ αὐτὸν λέγει τὸν Αἴαντα

ὡς μεγάλως μαινόμενον ἀπὸ μεταφορᾶς· ἢ γὰρ τῶν ἵππων μανία χαλεπωτέρα ἐστίν ἢ ἐπὶ ἵπποις μαινόμενον· τὸ γὰρ ἵππος ἐπὶ μεγάλῳ τάσσεται ὡς ἵπποσέλιον καὶ ἵππογνώμονα τὸν μεγαλογνώμονα. ἢ ἐπὶ τοῦ λειμῶνος οἶον τὸν εὐανθηῆ, ἐφ' ᾧ ἵπποι μαίνονται ἢ τὸν ἄγαν μεμηγνότα καὶ ἀνθοῦντα καὶ ἐνυβρίζοντα τῇ γλῶττῃ διὰ τὸ πλῆθος. LFONHVGMR^m

1. Im. ἵππομανῆ LON: σὲ τὸν ἵππ. FHV: om. GMR || 2. ἐπίστευεν L: -σεν FOHVGMR || <ῆ> σὲ Parag.] ἢ Suda: σὲ LFOHV: ἔνιοι δὲ GMR: ἀντί τοῦ σὲ N||5. τὸν λειμῶνα LFOVG: τὸ λειμῶνα MR: τοῦ λειμῶνος H || 6. μεταφορᾶς LFOHV: μετ. τῶν ἵππων GMR || 8. ἢ ἐπὶ τοῦ (om. O) λειμῶνος οἶον (om. N) LONGMR: οἶον FHV || 10. ἐνυβρίζοντα LFHVGMR: ἐξυβρίζοντα Tourius: ἐμβρούζοντα Parmensis 3127|| τὸ πλῆθος| οὕτω Πίος ex Etym. Gen. supplenda censuit De Marco

Τὸ προταχθὲν κείμενον ἐδόθη ὑφ' ἣν μορφήν ἔχει τοῦτο ὁ L. Οἱ λοιποὶ δὲ κώδικες, ὡς εἶναι λιάν σὺνηθες προκειμένου περὶ σχολίων (πβ. Barrett, Euripides Hippolytos Oxford 1964, σ. 79), παρέχουσιν ἕκαστος ἰδίαν διάταξιν, ἥτις τυγχάνει ἀξία σημειώσεως. Διὰ τὴν ἐποπτικὴν τοῦ πράγματος παράστασιν διαιροῦμεν τὸ ὅλον σχολίον εἰς τὰ ἐξῆς μέρη: a. τινὲς... ἐξεδέξαντο· b. ἀλλ' οὐκ... ὁ Αἴας· c. ἢ σὲ τὸν ἐπὶ... ἵππικόν· d. ἀλλ' οἱ νησιῶται... νῆσοι· e. τὸ ἵππομανῆ... ἐκκληπτέον· f. ἢ αὐτόν... μεταφορᾶς· g. ἢ γὰρ... ἐστίν. h. ἢ ἐπὶ ἵπποις μαινόμενον· i. τὸ γὰρ... μεγαλογνώμονα. j. ἢ ἐπὶ τοῦ... μαίνονται· k. ἦτοι... πλῆθος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαιρέσεως ταύτης παριστάνομεν νῦν τὴν συνάρθρωσιν τῶν μερῶν τοῦ σχολίου παρ' ἐκάστῳ τῶν κωδίκων διὰ τοῦ ἀκολουθοῦ πίνακος:

LO ἵππομανῆ a b c d e + ἄλλως f g h i j k

F σὲ τὸν ἵππομανῆ a b c d e j k + ἄλλως f g h i

N ἵππομανῆ c g j

V σὲ τὸν ἵππομανῆ c d e j k + ἄλλως f g i + ἄλλως a b

G a b + ἔνιοι δὲ c d e + καὶ ἄλλως f g h i j k

MR a b + ἔνιοι δὲ c d e + καὶ ἄλλως f g j k

Κατόπιν τῶν ἐκτεθέντων προβαίνομεν εἰς τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις:

(α) Τὰ μέρη a c παρέχουσιν ἐρμηνεῖαν τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, καθ' ἣν τὸ σὲ νοεῖται συναπτόμενον πρὸς τὸ ἵππομανῆ, τὰ δὲ b d ἀναρροῦσι τὰ a c ἀντιστοιχῶς· ἀβίαστως ἄρα ἀκολουθεῖ ὡς συμπέρασμα τὸ e, δι' οὗ ὀρίζεται, ὅτι τὸ ἵππομανῆ συναπτέον τῷ λειμῶνα. Πρόδηλον εἶναι ὅτι τὰ μέρη a b c d e συναποτελοῦσιν ἐνιαῖόν τι, καλῶς διηρθρωμένον ὅλον· τὸ ὅλον δὲ τοῦτο ὑπόσημαίνομεν διὰ τοῦ γράμματος A.

(β) Τὰ ἀπὸ τοῦ f μέχρι τοῦ k μέρη παρέχουσι πράγματα. Πρὶν ἢ δὲ ἐκθεσῶμεν τὰς ἡμετέρας ἀπόψεις, χρήσιμον θεωροῦμεν νὰ μνημονεύσωμεν

δύο παλαιότερας ἀποδείρας ἀποκαταστάσεως τοῦ κειμένου, ὑπὸ τῶν Wansink καὶ De Marco. Ὁ πρῶτος ἀνέγνωσεν ὡς ἐξῆς (Sch., σ. 7):

B. ἄλλως, (f) ἵππομανῆ ἢ αὐτὸν λέγει τὸν Αἴαντα ὡς μεγάλως μαινόμενον ἀπὸ μεταφορᾶς. (g) ἢ γὰρ τῶν ἵππων μανία χαλεπωτέρα ἐστίν. (h) ἢ ἐπὶ ἵπποις μαινόμενον.

Γ. (k₁) ἢ τὸν ἄγαν μεμνηότα, (i) τὸ γὰρ ἵππος ἐπὶ μεγάλῳ τάσσεται. ὡς ἵπποσέλινον . . . μεγαλογνώμονα. (j) ἢ ἐπὶ τοῦ λειμῶνος, οἶον τὸν . . . μαίνονται, (k₂) καὶ ἀνθοῦντα καὶ ἐμβολίζοντα . . . τὸ πλήθος.

Ὁ De Marco δὲ ὡς ἐξῆς (Sch., σ. 123εξ.):

B. ἄλλως, (f) ἵππομανῆ ἢ αὐτὸν . . . μεταφορᾶς, (g) ἢ γὰρ τῶν ἵππων . . . ἐστίν. (j) ἢ ἐπὶ τοῦ λειμῶνος, οἶον τὸν . . . μαίνονται.

Γ. (k) ἢ τὸν ἄγαν μεμνηότα... διὰ τὸ πλήθος. <ὄττω Πῖος.>

Τὸ μᾶλλον εὐάλωτον σημεῖον τῆς μορφῆς, ἣν προσέλαβε τὸ σχόλιον παρὰ Wansink, εἶναι ἡ διάσπασις τοῦ k εἰς δύο μέρη καὶ μετακινήσεις τοῦ πρώτου τούτων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γ. Ὡς λόγον δὲ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας ὁ Wansink προέβαλε τὰ ἐξῆς: «probe quidem intellego, pratum dici ἀνθοῦντα καὶ ἐμβολίζοντα τῇ γλῶσῃ, sed pratum furere, τῇ γλῶσῃ hoc nemo, opinor, umque dixit aut dicet adde quod adverbio ἄγαν tum certe locus hic non est» (loc. cit.). Ἡ ἐπιφύλαξις ὅμως τοῦ Wansink φρονοῦμεν ὅτι δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ, διότι, εἰ καὶ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν μαρτυρεῖται τὸ λειμῶν ἄγαν μεμνηώζ, ἀπαντήσιν ὅμως παράλληλοι χρήσεις, οἶον ἄμπελος μαινομένη, ὑλομανοῦντα πεδία, σῖτος φυλλομανεῖ, τὰ δένδρα καθυλομανεῖ, ὑλομανοῦσα ἄμπελος, ὑλομανοῦσαι ἐλαῖαι κλπ., περὶ ὧν ἐκτενῶς διέλαβεν ὁ M. Schneider ἐν Festschrift Albert von Bamberg (Gotha 1905) σσ. 109-130 (πβ. καὶ τὴν σημείωσιν εἰς τὸ ἀπόσπ. 652 τοῦ Σοφοκλέους ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Pearson II(1917) σ. 278). Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων δὲν φαίνεται ἀναγκαῖα ἡ διάσπασις τοῦ k εἰς k₁ καὶ k₂.

Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν δὲ τῶν μερῶν ὑπὸ τοῦ De Marco, παρατηροῦμεν ὅτι ὀβελίζει τὰ h i ὡς «posterioris magistelli ineptias» (Sch., σ. 123). Τοιαῦται ὅμως φλυαρία δὲν εἶναι ἀσυνήθεις μεταξὺ τῶν σχολίων καὶ εἰς ἄλλους συγγραφεῖς· οὕτως εἰς τὸν στ. 1096 τῶν Ὀρνίθων ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους σημειοῦται· τέρπεται γὰρ καὶ ἐπιμαίνεται τῷ ἢ λίφ ὁ τέττιξ (I. 522 Rutherford). Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ μεγεθυντικοῦ μορίου ἵππο- (ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ μόριον βου- πβ. Ἀπολλωνίου Λεξ. ἐν λ. βουγάιος. Ἡσύχιον ἐν λλ. βουγάιον B 886, βοῦ B 870. Σούδαν ἐν λ. βουγάιος B 144 κ.άλλ.), πβ. σχολια-

στην Ἀριστοφ. Βατρ. 429 (σ. 288, 21 ἐξξ. Dübner) τὸ δὲ ἵππος ἐπὶ τοῦ μεγάλου λαμβάνεται. ἵππόπορνε. Κατὰ ταῦτα, λοιπόν, οὐδεμία χρεία ὀβελισμοῦ τῶν *h* ὑπάρχει.

(γ) Ὁ Παπαγ., οἰονεὶ προκαταλαμβάνων τὸν *V*, ὀβελίζει, ἄνευ λόγου, τὸ *h* (ἢ ἐπὶ ἵπποις μαινόμενον), τοῦτο δὲ εὐλόγως ἀπεδοκίμασεν ὁ Wansink διὰ τῶν ἐξῆς: «*dein si delemus ea vocabula miro quodam modo se excipiunt duo illae explicationes ἢ γὰρ τῶν ἵππων μανία χαλεπωτέρα et τὸ γὰρ ἵππος ἐπὶ μεγάλου τάσσεται etc.; qui enim alteram dedit alteram proferre non potuit*» (Sch., σ. 7).

(δ) Ἡ θέσις τοῦ *i* μεταξύ τοῦ κειμένου εἶναι, ὄντως, περίεργος: ὡς τοῦτο ἀναγνώσκειται ὑπὸ τῶν LFOG, μετὰ τὸ *h*, οὐδόπως εὐαρμοσθεῖ. Ἐξ ἴσου ἀνάρμοστος θὰ ἦτο ἡ ἀνάγνωσις τοῦ *i* μετὰ τὸ *f*, ἐάν τις πρὸς στιγμὴν παρεσύρετο ἐκ τῆς λεκτικῆς ὁμοιότητος τῶν δύο τούτων μερῶν: (*f*) ἵππομανῆ ἢ αὐτὸν λέγει τὸν Αἴαντα ὡς μεγάλως μαινόμενον ἀπὸ μεταφορᾶς· (*i*) τὸ γὰρ ἵππος ἐπὶ μεγάλου τάσσεται, ὡς ἵπποσέλινον κτέξ. Ἡ ὁμοιότης ὁμως (μεγάλως μαινόμενον: ἐπὶ μεγάλου τάσσεται) εἶναι ἀπατηλή, διότι σκοπὸς τοῦ *f* μὲν εἶναι ἡ δῆλωσις τῆς μεταφορικῆς τοῦ ἵππομανῆ χρήσεως, τοῦ *i* δὲ ἡ δῆλωσις περὶ τῆς ἐπιτατικῆς ἐννοίας τοῦ μορίου ἵππο-. Κατὰ ψευδο-Πλούταρχον (*De vita et roesi Homeri* 19 = *Moralia* VII. 346. 20ἐξξ. Bernard.), ἡ μεταφορὰ σκοπεῖ εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσῃ τὴν «ἀμφοῖν ἀνάλογον ὁμοιότητα», «ἀπὸ τοῦ κυρίως δηλουμένου πράγματος ἐφ' ἕτερον». Ἡ μεταξύ τοῦ Αἴαντος καὶ τῶν ἵππων ἀνάλογος ὁμοιότης εἶναι ὅτι οὗτος τυγχάνει μεγάλως μαινόμενος, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἵππων μανία χαλεπωτέρα ἐστίν. Ἄρα ὀρθῶς παρεδόθη ἢ ἐν τῷ κειμένῳ ἀκολουθία *fg*, τυχὸν δὲ ἀνάγνωσις τοῦ *i* μετὰ τὸ *f* θὰ συνεπήγετο αὐτομάτως τὸν ὀβελισμὸν τοῦ ἀπὸ μεταφορᾶς. Πρὸς τοῦτοις σημειωτέον ὅτι τὰ μέρη *jk* εὐαρμοστοῦσι τασσόμενα ἀμέσως μετὰ τὸ *e*, ἅτε εὐρύτερον σχολιάζοντα τὴν *λ*. ἵππομανῆ, νοουμένην ὡς προσδιορισμὸν τοῦ λειμῶνα: (*e*) τὸ ἵππομανῆ τοίνυν πρὸς τὸ λειμῶνα ἐκληπτέον, (*j*) οἶον τὸν εὐανθῆ, ἐφ' ᾧ ἵπποι μαίνονται· (*k*) ἢ τὸν ἄγαν μεμνηνότα... πλῆθος. Κατὰ ταῦτα, ἀποκλειομένης τῆς ἀναγνώσεως τοῦ *i* μετὰ τὸ *f* ἢ τὸ *h* ἢ τὴν ἐνότητα *jk*, δύο τινὰ ὑπολείπονται: ἢ ν' ἀναγνώσωμεν τὸ *i* μετὰ τὸ *a* ἢ νὰ θεωρήσωμεν τὸ *i* ὡς τὸ ἐναπομείναν τμήμα εὐρύτερου τινὸς σχολίου, ἔνθα πρῶτον μὲν ἡρμηνεύετο τὸ ἵππομανῆ ὡς μεγαλομανῆ (ὄντως δὲ ἡ γλῶσσα αὕτη σφύζεται ὡς διάστιχος σημειώσις ἐν τοῖς LN), ἀκολούθως δὲ ἡτιολογεῖτο ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία, ὡς ἐκ τῆς

μεγεθυντικῆς τοῦ ἵππο-σημασίας. Μολονότι δὲ ἡ δευτέρα τῶν δύο τούτων ἀπόψεων δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῆ παντελῶς, πιθανότερα πάντως καὶ ἰσχυρότερα δεόν νά θεωρηθῆ ἡ πρώτη, τὸ ὄλον δὲ σχόλιον, τῇ βοηθείᾳ τοῦ κριτικοῦ ὑπομήματος, γραπτέον ὡς ἐξῆς:

σὲ τὸν ἵππομανῆ: τινὲς τὸν μέγας μαινόμενον ἐξεδέξαντο (τὸ γὰρ ἵππος ἐπὶ μέγαν τάσσεται, ὡς ἵπποσέλιον καὶ ἵππογνώμονα τὸν μεγαλογνώμονα), ἀλλ' οὐκ ἐπίστευσεν ὁ χορὸς ὅτι ἐμαίνετο ὁ Αἴας: ἔνοιο δὲ τὸν ἐπὶ ἵπποις μαινόμενον καὶ ἱππικόν, ἀλλ' οἱ νησιῶται οὐχ ἵππομανοῦσιν οὐδὲ ἱππῆλατοῖ εἶσιν αἱ νῆσοι. τὸ ἵππομανῆ τοίνυν πρὸς τὸ λειμῶνα ἐκκληπτέον, οἷον τὸν εὐανθῆ, ἐφ' ᾧ ἵπποι μαίνονται ἢ τὸν ἄγαν μεμνητότα καὶ ἀνθοῦντα καὶ ἐξυβορίζοντα τῇ χλόῃ διὰ τὸ πλῆθος: <οὕτω Πῖος>. καὶ ἄλλως: ἵππομανῆ αὐτὸν λέγει τὸν Αἴαντα ὡς μέγας μαινόμενον ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἵππων (ἡ γὰρ τῶν ἵππων μαῖνιά χαλεπωτέρα ἐστὶν) ἢ ἐπὶ ἵπποις μαινόμενον.

Σχόλιον 172 (σ.17.11ἐξξ.) ἡ ῥά σε ταυροπόλα: ὁ χορὸς οὐδέπω πεπιστευκὸς ὅτι Αἴας τὰ τεθρολημένα διεπράξατο, ἀλλ' οἰόμενος ἐκ τινος ὀργῆς θεῶν ταύτην τὴν φήμην γεγενῆσθαι, ποιεῖται πρὸς τὴν φήμην τὸν λόγον. Ταυροπόλα δὲ ἡ ὅτι ἐν Ταύροις τῆς Σκωθίας τιμᾶται ἡ ἀπὸ 5 μέρους τῶν ποιμνίων ἡ προστάτις ἡ ὅτι ἡ αὐτὴ τῇ σελίγῃ ἐστὶ καὶ ἐποχεῖται ταύροις, ἦν καὶ ταυροπὸν ὀνομάζουσιν. τὸ δὲ ἐξῆς: ἡ ῥά σε Ταυροπόλα ὤρμησεν ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας: τοὺς πολλοὺς γὰρ τῶν μαινομένων ἐκ σελίγης νοσεῖν ὑποτίθενται διὰ τὸ τῶν νυκτερινῶν δεσπόζειν φασμάτων. ἄλλως: τὴν μὲν ἀναίρεσιν τῶν ποιμένων ὁ χορὸς πιστεύει ὑπὸ 10 Αἴαντος γενέσθαι οὐκ ἐξ ἰδίας δὲ προνοίας. LFONHVGM^m

Σχόλιον 173 (σ.17.24ἐξξ.) ὦ μεγάλα φάτις: διὰ μέσον ἡ ἀναφώνησις, ὦ θαυμαστὴ φήμη, ἥτις ἐγέννησάς μοι ταύτην τὴν αἰσχρόνῃ καὶ ἡ γὰρ, φησὶν, ὑπῆρξεν περὶ τοῦ Αἴαντος. LFONHGMR^m

1. de varietate lemmatum huius scholii atque sequentis vide quae infra dicimus || 1-6 ὁ χορὸς... ὀνομάζουσιν: om. NV || 2. Αἴας LHGM: ὁ Αἴας FO || 4. ἡ ὅτι L: ἦτοι OHGM: ἡ F || τιμᾶται L: τιμωμένη (-ης F) FOHGM: τιμώμενος R || 8. δεσπόζειν αὐτὴν F || φασμάτων LO: φαντασμάτων FNHGM: σφαλμάτων V || 9-10 ἄλλως... προνοίας: om. N || 9. ἄλλως LFOHV: καὶ GMR || 10. γενέσθαι LHV: γεγενῆσθαι FOMR || 11. διὰ μέσου LNH: δ.μ. δὲ F: ἐστι δὲ δ.μ. GMR || 13. φησὶν LN: φήμη FOHGM || ὑπῆρξεν LONGMR: ὑπ' αὐτῆ (αὐτοῦ H) FH

Ἐφαρμόζοντες καὶ ἐνταῦθα τὴν μέθοδον τοῦ σχολίου 143, δυνάμεθα νά διακρίνωμεν ἐντὸς τοῦ σχ. 172 τὰ ἐξῆς μέρη: a. ὁ χορὸς οὐδέπω... τὸν λόγον· b. ἡ ὅτι ἐν Ταύροις... ὀνομάζουσιν· c. τὸ δὲ ἐξῆς... ἀγελαίας· d. τοὺς πολλοὺς... φασμάτων· καί e. τὴν μὲν ἀναίρεσιν... προνοίας. Ἐὰν δέ, πρὸς τούτοις, ὑπο-

δηλώσωμεν διὰ τοῦ γράμματος Β τὸ σχ. 173, θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξῆς συνάρθρωσιν τῶν μερῶν τῶν σχολίων παρ' ἐκάστῳ τῶν κωδίκων·

<i>LH</i>	ἡ ῥά σε ταυροπόλα <i>a</i> ταυροπόλα (-πόλος <i>H</i>) <i>b c d</i> + ἄλλως <i>e</i> <i>B</i>
<i>F</i>	ἡ ῥά σε ταυροπόλα <i>a</i> καὶ φησιν. ἡ ῥά σε ἡ ταυροπόλος ὠρησεν ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας. ταυροπόλαι <i>b c d</i> + ἄλλως <i>e</i> <i>B</i>
<i>O</i>	ἡ ῥά σε ταυροπόλα <i>a</i> ταυροπόλα <i>b c d</i> + ἄλλως <i>e</i> ὦ μεγάλη φάτις <i>B</i>
<i>N</i>	ἡ ῥά σε ταυροπόλα <i>c d</i> ὦ μεγάλη φάτις <i>B</i>
<i>V</i>	ἡ ῥά σε ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις <i>c d</i> ἄλλως <i>e</i>
<i>GMR</i>	ἡ ῥά σε ταυροπόλα (<i>lm. om. GR</i>) <i>b c d</i> ὦ μεγάλη (<i>lm. om GR</i>) <i>a e B</i>

Ἐπὶ τῶν προεκτεθέντων δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς:

(α) Τὸ προτασσόμενον τοῦ *a* λῆμμα ἡ ρά σε ταυροπόλα, ὅπερ πάντες οἱ κώδικες πλὴν τοῦ *M* ἀναγινώσκουσιν, εἶναι προφανῶς πλημμελές· ἀντ' αὐτοῦ γραπτέον τὸ λῆμμα τοῦ *M* κατὰ τι ἐπιηξημένον, ὦ μεγάλη α < φάτις >.

(β) Τὸ *b* περιέχει ἐρμηνεύματα τῆς λ. ταυροπόλα.

(γ) Τὸ *d* μᾶλλον εὐαρμοστεῖ ἀναγινωσκόμενον μετὰ τὸ *b*, ὡς ἐκ τῆς ἐν ἀμφοτέροις μνείας τῆς σελήνης (*b* ἢ αὐτὴ τῆ σελήνη ἐστὶ: *d* ἐκ σελήνης νοσεῖν).

(δ) τὰ μέρη *c e* καὶ τὸ σχ. 173 ἀποτελοῦσι τρεῖς ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων σημειώσεις, τῶν ὁποίων ἡ μὲν *c* κάλλιον ἀναγινώσκεται μετὰ τὸ *d*, ὡς παλαιότερον ὑπέδειξεν ὁ *P. Jahn* (*Quaest.*, σ. 64), ἡ *e* μετὰ τὴν *c*, τὸ δὲ σχ. 173, ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτοῦ πρὸ τὸ *a* (ἄτε ἀμφοτέρων εἰς τὸ τοῦ ποιητοῦ ὦ μεγάλη φάτις ἀφορώντων), δύναται νὰ συναναγνωσθῇ ὡς ἐνιαῖόν τι ὅλον. Κατὰ ταῦτα, τὰ δύο σχόλια, λαμβανομένον ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν ἀποκλινοσῶν γραφῶν τοῦ κριτ. ὑπομνήματος, ἀνασυντάσσομεν ὡς ἑκολούθως:

172. ταυροπόλα: ἦτοι ἡ ἐν Ταύροις τῆς Σκυθίας τιμωμένη· ἡ ἀπὸ μέρους, τῶν ποιμνίων ἢ προστάτις· ἢ ὅτι ἡ αὐτὴ τῆ σελήνη ἐστὶ καὶ ἐποχεῖται ταύροις, ἦν καὶ ταυροπὸν ὀνομάζουσιν· τοὺς πολλοὺς γὰρ τῶν μαινομένων ἐκ σελήνης νοσεῖν ὑποτίθεται διὰ τὸ τῶν νυκτερινῶν δεσπόζειν αὐτὴν φασμάτων· τὸ δὲ ἐξῆς· ἡ ῥά σε ταυροπόλα ὠρησεν ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας. καὶ ἄλλως· τὴν μὲν ἀναίρεισιν τῶν ποιμνίων ὁ χορὸς . . . ἐξ ἰδίας δὲ προνοίας.

173. ὦ μεγάλη φάτις: ὁ χορὸς οὐδέπω πεπιστευκὸς ὅτι ὁ Αἴας τὰ τεθρολημένα διεπράξατο . . . τὴν φήμην τὸν λόγον. ἐστὶ δὲ διὰ μέσου ἡ ἀναφώνησις· ὦ θαυμαστὴ φήμη, ἣτις . . . τὴν αἰσχύνην· κακὴ γὰρ φήμη ὑπῆρξεν αὐτῆ περὶ τοῦ Αἴαντος.

Σχόλιον 180 (σ. 18. 20) τοῦτο πρὸς τὸν Αἴαντα, οὐ πρὸς τὴν φήμην λέγει. *LH^m, G^{sl}*

Ἡ σημείωσις αὕτη ὑπὸ μὲν τοῦ L προσγράφεται εἰς τὸ ἐν νυχίοις τοῦ στ. 181, ἐν τῷ G δὲ εὑρηται ἀναγεγραμμένη ὑπερθεῖν τοῦ ἤτιν' Ἐνυάλιος τοῦ στ. 179. Ὁρθότερον ὁ H (καίτοι παρέχει τὸ σχόλιον δεινῶς ἐφθαρμένον τὸν πρὸς τὸν Αἴαντά φησιν ἐκ τῆς φήμης) προτάσσει ὡς λῆμμα τὸ οὐποτε γὰρ φρενόθεν, ἐκ τοῦ στ. 183, ὅπερ καὶ ἐπανορθώτεον.

Σχόλιον 194 (σ. 21.4έξ.) ὅπου μακράωνι | στιροῖζῃ: ὅπου στιροῖζῃ μακράωνι σχολῆ, ὅ ἐστι πολυχρονίω, βραδεῖ, τὸν ἀγῶνα ἐμποιοῦντί σοι. *LFNHG^m*

πολυχρονίω LNHG: πολ. καιρῷ F: πολλῷ χρόνῳ Papag.: πολυχρονίω <χρόνῳ> Stadtmüller || βραδεῖ... σοι: om. F || βραδεῖ LNH:-ῆ G: βραδὸν Lascaris: βραδεῖα Papag. olim (Beiträge p. 73) sed non reposuit in edit. sua || ἐμποιοῦντι LNG: -οῦσι H: -οῦση Papag. olim (loc. cit.), Lascario praeunte

Ἡ Σοῦδα ἐν λ. μακράωνι σχολῆ M 74 ἐξηγεῖται: πολυχρονίω, βραδεῖ ἀγῶνι. Ἡ ἐξηγήσις διδάσκει δύο τινὰ: πρῶτον, ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ Παπαγ. εἰς πολλῷ χρόνῳ καὶ ἄστοχος εἶναι καὶ περιττὴ· δεύτερον, ὅτι τὸ βραδεῖ ὀφείλει νὰ προσδιορίζη τὸ ἀγῶνα. Κάλλιστα ἄρα εὐδοδοῦται ὁ νοῦς τοῦ χωρίου, ἂν ἀναγνώσωμεν μετὰ τοῦ Λασκάρεως βραδὸν ἀντὶ βραδεῖ (ἡ δοτικὴ ἐκ παραδρομῆς τοῦ βιβλιογράφου διὰ τὸ πολυχρονίω) καὶ ἐμποιοῦσῃ· ἦτοι: μακράωνι σχολῆ, ὅ ἐστι πολυχρονίω, βραδὸν τὸν ἀγῶνα ἐμποιοῦσῃ σοι. Πλησιέστεροι, πάντως, ὄντες πρὸς τὴν πίστιν τῆς χφ. παραδόσεως θὰ ἠδυνάμεθα, τηροῦντες τὸν F (ἐμπεδοῦντα εἰκασίαν τοῦ Stadtmüller περὶ ἐκπτώσεως λέξεώς τινος μετὰ τὸ πολυχρονίω) καὶ διορθοῦντες τὸ βραδεῖ εἰς βραδὸν, ν' ἀναγνώσωμεν:

μακράωνι σχολῆ· ὅ ἐστι πολυχρονίω καιρῷ, βραδὸν τὸν ἀγῶνα ἐμποιοῦντί σοι.

Σχόλιον 201 (σ. 21.21έξξ., 22. 1 έξ.) καὶς ἀρωγοί: ἔξεισι Τέκμησσα καὶ διδάσκει τὸν χορὸν ὅτι Αἴας ἐστὶν ὁ σφάξας τὰ ποίμνια, πυνθάνεται δὲ παρὰ τοῦ χοροῦ... ἑκάτερος οὖν παρ' ἑκατέρου τὸ ἀγνωσόμενον μανθάνει ἢ δὲ Τέκμησσα αἰχμάλωτος γυνὴ τοῦ Αἴαντος· πιθανῶς δὲ ἔξεισιν κτέξ. *LONHGMR^m.*

4. ἡ δὲ Τέκμησσα... Αἴαντος LNH: om. OGMR

Τὸ κῶλον ἢ δὲ Τέκμησσα... Αἴαντος, ἐνθα νῦν ἀναγινώσκειται, διακόπτει ἀποτόμως τὸν λόγον τοῦ σχολιαστοῦ περὶ τῆς ἐξόδου τῆς Τεκμήσεως καὶ τῆς μετὰ τοῦ χοροῦ συνομιλίας αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν Roemer

(Würd., σ. 88) μετεκίνησε τὴν σημείωσιν μετὰ τὸ Τέκμησσα τοῦ ἐν συνεχείᾳ τοῦ σχολίου ἀναγινωσκομένου κώλου (σ. 22.4έξ.); ἐπεὶ γὰρ ἄπεστι Τεῦκρος καὶ Εὐρυσάκης ἔτι νήπιος Τέκμησσα κατολοφύρεται· ἡμεῖς δὲ φρονοῦμεν ὅτι ἡ σημείωσις δέον ὅπως ἀναγνωσθῆ ἐν ἀρχῇ τοῦ σχολίου, μετὰ τὸ ἔξεισι Τέκμησσα, οὕτως: ἔξεισι Τέκμησσα, αἰχμάλωτος γυνὴ τοῦ Αἴαντος, καὶ διδάσκει τὸν χορὸν κτέξ. Ὅμοίως ἀναγινώσκειται καὶ ἐν τῇ Ὑποθέσει 25έξξ. (Dain), τῆς ὁποίας ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σχολιαστοῦ λεγόμενα εἶναι πασιδηλός: ἔξεισι δὲ καὶ Τέκμησσα, τοῦ Αἴαντος αἰχμάλωτος παλλακίς, εἰδυῖα μὲν τὸν σφαγέα κτέξ.

Σχόλιον 208 (σ. 22.26, 23.1) οἷον ἐν τίνι γέγονεν ὁ Αἴας βάρει ὥστε ἄλλοιός γενέσθαι πρόσθεν ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν; LONHGR^m

πρόσθεν (προσέθηκεν G: προσέ^θ R) ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν LNHGR: O legi nequit ἢ πρόσθεν κατὰ τὴν ἡμ. Parag.

Ἐλληνικωτέρα εἶναι ἢ μετὰ τοῦ Ἀνωύμου παρὰ Johnson (Notaе, σ.8) καὶ τοῦ Jaeger (Annot., σ. 35) ἀνάγνωσις: ἢ κατὰ τὴν πρόσθεν ἡμέραν, ταύτην δὲ καὶ ἡμεῖς δεχόμεθα.

Σχόλιον 227 (σ.24. 4έξξ.) ὄμοι φοβοῦμαι: τὸ ἐκ τούτου, φησίν, ἀποβησόμενον· εἰκόσ γὰρ τὸν οὕτως ἐξεστηκότα μηδὲ ἑαυτοῦ ἀνασχέσθαι. LF ONHGM^r

sch. bis in F legitur; varietatem lectionis litteris F, f signavi || τὸ ἐκ τούτου φ. ἀποβ. LN: δέδοικα, φησίν, (om. H) τὸ ἐκ τούτου φησίν ἀποβ. FH: φοβοῦμαι (om. fO) τὸ ἐκ τούτου (ιοῦ G) ἀποβ. fOGMR || οὕτως FfNHGM^r: οὐ L: om. O: νοῦ Lascaris || ἐξεστηκότα] haec pergit G solus: καίπερ φρόνιμον καὶ συνετὸν πρόην τυγχάνοντα μήπως ἑαυτὸν διαχειρίζεται || ἀνασχέσθαι (ἀνά-N)LFNH: ἀνέχεσθαι fOGMR

Ἡ ἐν τῷ ὑπομνήματι παρατιθεμένη προσθήκη τοῦ G, εἰς δύο χωριζομένη, δύναιται ν' ἀναγνωσθῆ μετὰ τοῦ λοιποῦ σχολίου ὡς ἐξῆς:

ὄμοι φοβοῦμαι: φοβοῦμαι, φησίν, τὸ ἐκ τούτου ἀποβησόμενον, μήπως ἑαυτὸν διαχειρίζεται (εἰκόσ γὰρ τὸν οὕτως ἐξεστηκότα, καίπερ φρόνιμον καὶ συνετὸν πρόην τυγχάνοντα, μηδὲ ἑαυτοῦ ἀνασχέσθαι).

Σχόλιον 241 (σ. 25. 1έξ.) ἱπποδέτην δὲ ὀνητήρα, χαλινὸν μέγαν, μέγαν δὲ πρὸς τὸ μικρότερον καθάψασθαι τοῦ ἔχθοῦ. LFN^m

ἱπποδέτην N: ἱππολέτην LF || χαλινῶν F

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ κλασσικῆς περιπτώσεως διτογραφίας, τοῦ μέγαν ἀναγνωστέον ἄρα, μετὰ τῶν Brunck, Kruytbosch (Annot., σ. 56) καὶ Zielinski (Zam., σ. 3): ἰπποδέτην δὲ ρυτῆρα, χαλιόνον μέγαν δὲ πρὸς τὸ κτέξ.

Σχόλιον 253 (σ. 25.25ἔξ., 26.1ἔξ.) *πεφόβημαι: ἐλαβοῦμαι τὸ λευσθῆναι. καὶ ἄλλως μετ' αὐτοῦ ὃν δὴ μοῖρά τις κακῆ κατέχει, λέγει δὲ τὴν μαρίαν λιθόλευστον δὲ Ἄρη τὸν θάνατον· καὶ Ὀμηρος· γίγνεται Ἄρης κτέξ.* LFONHGR^m

Im. habent FONH: om. LGR || εὐλαβ.: ἀντὶ τοῦ <εὐ>λαβ. H || καὶ ἄλλως: om. H || λιθόλευστον etc. in LNHG post sch. 257 ὑποθέσεως (p. 26.12), in FO post sch. 253 τὴν μαρίαν (p. 26. 1), ut iam Brunck correxerat, legitur: om. R

Ὁ Παπαγ. ἐν τῷ οἰκείῳ ὑπομνήματι σημειοῦται λακωνικῶς: [ἄλλως] suspectum. Ἄλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τοῦ ἄλλως ἢ τοῦ καὶ ἄλλως εἰσάγεται συνήθως νέον τι σχόλιον· ἢ παρεχόμενη δὲ διὰ τοῦ κώλου καὶ ἄλλως ... τὴν μαρίαν ἐρμηνεῖα προδήλως ἀφορᾷ εἰς τὸ τοῦ ποιητοῦ μετὰ τοῦδε. Ἄρα πρόκειται περὶ χωριστοῦ σχολίου εἰς τὸν στ. 255, ὅπερ, κατὰ τὸ εἰωθός, συνεφύρη μετὰ τῶν λοιπῶν ἐρμηνευμάτων· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ καὶ ἄλλως, τοῦτο οὐδὲν πλέον δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔνταῦθα ἢ ὡς συνδετικὸν στοιχεῖον, ὅμοιον πρὸς τὰ μόρια δέ, οὖν, γάρ, ἢ κλπ., τὰ ὁποῖα παρενεβλήθησαν ὑπὸ τῶν συμπλητῶν τῶν σχολίων πρὸς σύνδεσιν ἑτεροειδῶν, πολλάκις, ἐρμηνευμάτων. Χωριστὰ ὡσαύτως σχόλια ἀποτελοῦσι τὰ ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει γραφόμενα: τὸ μὲν, δηλονότι, ἐλαβοῦμαι τὸ λευσθῆναι ἀφορᾷ εἰς τὸ πεφόβημαι λιθόλευστον Ἄρη, τὸ δὲ τὸν θάνατον· καὶ Ὀμηρος κτέξ. εἰς τὸ λιθόλευστον Ἄρη. Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ ἐτέρου τῶν σχολίων πιστοποιεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς κώδικας LNH, οἵτινες συνέμειξαν τὸ ἐν λόγῳ σχόλιον μετὰ τοῦ σχ. 257, διετήρησαν ὅμως ἀφανὲς λῆμμα ὑπὸ τὴν μορφήν λιθόλευστον δὲ Ἄρη τὸν θάνατον κτέξ., ὁ G μὲν, καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ σχ. 257 ἀναγνωσκόμενος, προτάσσει τοῦ ἐν λόγῳ σχολίου τὰ ἔξης: καὶ ἄλλως· Ἄρη· οἱ δὲ FO προτάσσουσι τοῦ σχολίου, ὡς καθαρὸν λῆμμα, τὸ λιθόλευστον Ἄρην. Κατὰ ταῦτα, φρονοῦμεν ὅτι τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν σχόλιον δύναται νὰ γραφῆ ὡς ἔπεται:

253. *πεφόβημαι* <λιθόλευστον Ἄρη>: ἀντὶ τοῦ ἐλαβοῦμαι τὸ λευσθῆναι.

254. *λιθόλευστον Ἄρη: τὸν θάνατον. καὶ Ὀμηρος· γίγνεται Ἄρης κτέξ.*

255. <μετὰ τοῦδε:> [καὶ ἄλλως.] μετ' αὐτοῦ ὃν δὴ μοῖρά τις ... μαρίαν.

Σχόλιον 297 (σ. 29.16ἔξ.) *κύνας βοτῆρας: τοῦ ποιμενικοῦς κύνας· οὐ γὰρ ἀναρεῖ κατὰ τὴν σκηρὴν ἄνθρωποι ἀλλ' ὡς ἔξω τινὰς ἀνεῖλεν.* LFNGMR^m

1. post lm. verba ὅφ' ἐν ἀναγνωστέον praebent GMR: om. LFN || 2. ἀναιρεῖ LFNMR: ἀναισχύοντος G: ἄν αἰσχύνας Vatic. gr. 50||κατά: om.Vatic.||τήν: om.G|| ὡς LFN, Vatic: om. GMR||τινάς| ποιίνας Brennhardy ἀνεῖλεν LFNMR: ἀνελών G

Τὸ ἀλλ' ὡς ἔξω τινὰς ἀνεῖλεν παρέχει πράγματα. Ὁ Παπαγ. (Beiträge, σ. 75) προέκρινε τὴν γραφὴν ἀνελών τοῦ G, ἄγνωστον πῶς νοῶν τὸ ὄλον. Ὁ Wansink (Sch., σ. 16) διέκρινε δύο σχόλια συμπεφυρμένα, «quorum alterum profectum esse duco ab eodem qui ad v. 27 adscripsit τοῖς κυσί· οὐκ εἶασε γὰρ ἡ Ἀθηναῖ ἄνθρωπον ἀνελεῖν, alterum adscriptum est ab alio scholiasta qui κύνας et βοτήρας disungebat, per hoc vocabulum ipsos pastores designari putans». Τὰ ἐν λόγῳ δὲ σχόλια ἐξέφρασαν ὡς ἑξῆς:

297. *κύνας βοτήρας: ὅφ' ἐν ἀναγνωστέον· τοὺς ποιμενικοὺς κύνας· οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἀνελεῖν.*

298. *καὶ τοὺς μὲν ἠχένιζεν· οὐκ ἀναιρεῖ κατὰ τὴν σκηὴν, ἀλλ' ὡς ἔξω τινὰς ἀνεῖλεν.*

Ὁ ὑπὸ τοῦ Wansink σημειούμενος συσχετισμὸς τῶν σχολίων 27 καὶ 297 εἶναι εὐστοχος· φρονοῦμεν ὅμως ὅτι ἀντὶ τῆς τολμηρᾶς ἐκείνου διορθώσεως εὐλογώτερον εἶναι νὰ δεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ τινὰς εἰς κύνας (πβ. τὸ ποιίνας τοῦ Bernhardy) καὶ νὰ γράψωμεν: κύνας . . . ποιμενικοὺς κύνας· οὐ γὰρ ἀναιρεῖ κατὰ τὴν σκηὴν ἄνθρωπον, ἀλλ', ὡς ἔξω, κύνας (vel potius <κύνας> τινὰς) ἀνεῖλεν. Ἦτοι non enim hominem in tentorio occidit sed, ut foris, <canes> quosdam e medio sustulit.

Σχόλιον 301 (σ. 29.25, 30.1έξξ.) τέλος δ' ἀπάξας: ἡ μὲν Τέκμησσα ἡγγόει τίνι διείλεκται <ἡμῖν δὲ δεδήλωται> ἐκ τοῦ προλόγου ὅτι Ἀθηναῖ ἦν ἡ λαλήσασα αὐτῷ. τὸ δὲ σκιᾷ τινι, ὅτι οὐ συνέβαλε τὰ περὶ τὴν θεὸν καὶ ὅτι ἴδιον τοῖς μαινομένοις τὸ τοῖς ματαίοις λαλεῖν· ἀγνωσθα δὲ ὅτι ἡ Ἀθηναῖ αὐτὸν ἐκάλεσεν, διὰ τοῦ ἀπάξας τὴν ἔξοδον τῇ μανίᾳ ἀνατίθησαν. LONGMR^m

2. <ἡμῖν δὲ δεδήλωται> Bernardakis: <ἡμεῖς δὲ μεμαθήκαμεν> Elmsley

Τὸ ὄλον σχόλιον συνίσταται ἐκ τριῶν μερῶν (α. ἡ μὲν Τέκμησσα . . . λαλήσασα αὐτῷ b. τὸ δὲ σκιᾷ . . . λαλεῖν c. ἀγνωσθα . . . ἀνατίθησιν), ὧν ἡ σειρά φαίνεται ὀλίγον τεταραγμένη. Εὐρύτερος θὰ ἦτο ὁ λόγος ἐάν, ἀντὶ τῆς ἀκολουθίας a b c, ἀνεγινώσκετο a c b.

Σχόλιον 314 (σ. 31.5έξξ.) κἀνήρετ' ἐν τῷ πράγματι κυροῖ ποτε: τὸ κυρῶ περισπωμένως φησὶ ἡ συνήθεια καὶ Ἀττικοί, ἐν δὲ τοῖς ἐγκυκλιοῖς βα-

ρύνουσιν αὐτὸ Ἀττικοὶ μετὰ ἐκτάσεως τοῦ υ κύροι λέγοντες ἀντὶ τοῦ κυροίη. νῦν δὲ ἀντὶ τοῦ κυρεῖ ὀριστικοῦ κεῖται. LFONGMR^m

1. in Im. κἀνήρετ' (om. N) ἐν τῷ πρ. κ. FN: κυροῖ(εἰ O)ποτε MO: om. LGR ||
2. κυρῶ LNGMR: κυροῖ FO

Ἐπὶ τοῦ σχολίου τούτου δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς: (α) ἐφ' ὅσον εἶναι πρόδηλον, ὅτι ὁ σχολιαστὴς ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ, κατ' ἀρχὴν ἀπροσδιορίστου, ΚΥΡΩ, ὅτε μὲν μεταξὺ τῶν συνηρημένων ὅτε δὲ μεταξὺ τῶν βαρυτόνων ρημάτων λαμβανομένου, ὀφείλομεν τὸν κεφαλογράμματος τοῦτον τύπον ν' ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὸ κείμενον (πβ. τὴν περὶ τοῦ ΟΙΔ' τοῦ σχ. 98 σημείωσιν ἀνωτέρω).

(β) ἐφ' ὅσον, πάλιν, ἐν τῷ πρώτῳ κῶλφ, γίνεται λόγος περὶ τοῦ κατὰ πρῶτον ἐνικὸν πρόσωπον τύπου τῆς ὀριστικῆς ΚΥΡΩ, εὐλογον εἶναι ν' ἀναγνώσωμεν ἀμέσως ἐν συνεχείᾳ, καὶ προκειμένου περὶ τῆς εὐκτικῆς, πάλιν κατὰ πρῶτον πρόσωπον, ἦτοι μετὰ ἐκτάσεως τοῦ υ κύροι<μι> λέγοντες ἀντὶ τοῦ κυροίη<ν>. Τέλος δὲ, ἐν τῷ β' κῶλφ, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ κατ' εὐκτικὴν τύπου κυροῖ (ἢ κύροι) τιθεμένου ἀντὶ τοῦ καθ' ὀριστικὴν κυρεῖ (ἢ κύρει) —εὐλόγως δέ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐξηρημένου ἐκ τοῦ ἀνήρετ' λόγου—, εὐκταῖον θὰ ἦτο ν' ἀναγνώσωμεν, διὰ τὸ σαφέστερον τοῦ χωρίου, ὡς ἔπεται: νῦν δὲ <τὸ κυροῖ> ἀντὶ τοῦ κυρεῖ ὀριστικοῦ κεῖται.

Σχόλιον 328 (σ.31.26) τοῦτο πρὸς τὸ μέγεθος τῆς συμφραῖας. L^m, ONHG^{sl}

Τὸ σχόλιον ὁ L μὲν προσγράφει εἰς τὸν στ. 328, ὁ O δὲ ἀναγνώσκει ὑπερθεν τοῦ ἡσυχος θακεῖ τοῦ στ. 325, ὁ N δὲ ὑπερθεν τοῦ ᾧ φίλιον τοῦ στ. 328, ὁ G τέλος ὑπερθεν τοῦ ἀρήξιατ' τοῦ στ. 329· ὀρθότερον, πάντως, παρέχει τὸ σχόλιον ὁ H ὑπερθεν τοῦ εἰ δύνασθέ τι τοῦ στ. 329, ὅπερ καὶ εἰσακτέον ὡς λήμμα.

Σχόλιον 332 (σ.32.9έξ.) διαπεφοιβάσθαι: ἐκμεμηνῆναι παρὰ τὸν φοῖτον ἢ ἀπὸ τῶν φοιβωμένων καὶ ἐθουσιώντων. LFONVGM^m

φοῖτον LFVGM^r: φοῖβον ON

Ὁ L. G. Valckenaer (*Animadversionum ad Ammonium grammaticum libri tres*, Lugduni Batavorum 1739, σ. 149) εἶχεν ἡδὴ ὀρθῶς παρατηρήσει: «qui non viderit priora verba ἐκμεμηνῆναι παρὰ τὸν φοῖτον olim ad aliam lectionem διαπεφοιβάσθαι pertinuisse, is hercle vero nihil viderit». Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ἀντικατάστασιν τοῦ λήμματος δυνάμεθα ν' ἀναγνώσωμεν τὸ ὅλον ὡς ἐξῆς:

διαπεφοιτάσθαι: ἐκμεμεγμένα παρὰ τὸν φοῖτον· ἢ <διαπεφοιβάσθαι>, ἀπὸ τῶν φοιβωμένων καὶ ἐνθουσιώντων.

Σχόλιον 340 (σ. 32.26, 33.3έξ.) ὅμοι τάλαν' Εὐδούσαιες: ... λεληθότως δ' ἐνεφάνισεν καὶ τὸ τοῦ παιδὸς ὄνομα. LFONVGM^m

ἐνεφάνισεν (-νη-G) LVGM^r: ἄν- N: ἐνεφώνησε FO

Γραπτέον ἀνεφώνησεν. Πβ. σχ. 173 (σ. 17. 24) ἔστι δὲ διὰ μέσου ἢ ἀναφώνησις: σχ. 737 (σ. 63. 25 έξ.) εἰδὼς ἀπὸ τοῦ μάντεως... τοῦτο προαναφωνεῖ: σχ. Ἄριστοφ. Νεφ. 1261 (ἐπεὶ τραγικῶς ἀνεφώνησε τὸ ἰὼ) καὶ 1372 (τὸ ἄλεξίκακε διὰ μέσου ἀναπεφώνηται) κλπ. (ἰδὲ Rutherford, A Chapter, σ. 135έξ.).

Σχόλιον 348 (σ. 34.1έξέξ.) ... βούλεται δὲ σημάνα ὅτι ἐκ μεγάλου χειμῶνος ὥσπερ ὑπὸ κινήσεως ἀνέμων κῦμά τι ὑπολειφθὲν ἀπὸ τοῦ γεγονότος χειμῶνος κυκλεῖ αὐτόν. LFONG^m

1. ἐκ μεγ. (μεγ. γάρ G) χειμ. ὥσπερ codd.: ὥσπερ ἐκ μεγ. χειμ. Brunck|| 2. ἀπὸ τοῦ γεγον. χειμ. LFON: om. G (Wansinkio probante, Sch. p. 17)

Καὶ τὸ σχόλιον τοῦτο παρέχει δυσκολίας. Ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ γίνη δεκτὴ ἢ διόρθωσις τοῦ Brunck, ὥσπερ ἐκ μεγάλου χειμῶνος, ἀκολούθως δὲ ν' ἀναγνώσωμεν <καὶ> ὑπὸ κινήσεως ἀνέμων· χρῆσις ἄλλωστε συνδεδασμένη τῶν λέξεων χειμῶν καὶ ἄνεμος δὲν εἶναι ἀσυνήθης (πβ. Ἡρότ. 8.188 ἐπέπεσε σφι χειμῶν τε μέγας καὶ πολλὸς ἄνεμος). Πρὸς τοῦτοις, οὐδεμία ὑπάρχει ἀνάγκη ὀβελισμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ γεγονότος χειμῶνος, ὡς ἠθέλησεν ὁ Wansink (ἐπόμενος εἰς τὸν G), διότι οὕτω θὰ ἐβλάπτετο ἢ μεταξὺ τοῦ ὥσπερ... ἀνέμων καὶ τοῦ κῦμά τι... χειμῶνος εἰκῶν παραβολῆς. Κατὰ ταῦτα γραπτέον:

βούλεται δὲ σημάνα ὅτι, ὥσπερ ἐκ μεγάλου χειμῶνος <καὶ> κινήσεως ἀνέμων, κῦμά τι ὑπολειφθὲν ἀπὸ τοῦ γεγονότος χειμῶνος κυκλεῖ αὐτόν.

*Htoi: *vult autem de fluctu significare qui —quemadmodum ex magno et rapido imbre ventorum flatibus et motibus magni assurgunt fluctus— ab exorta et manifesta procella eum (scil. Aiaceum) involvit et obruit*.

Σχόλιον 360 (σ.35.3έξέξ.) ποιμένον: τῶν ἐμὲ ποιμαίνοντων καὶ θαλπόντων. τὴν αὐτὴν οὖν μοι προαίρεσιν λάβε καὶ εἴξαι με ἀποθανεῖν. LAFON GMR^m

εὐξαι LAF: εὐξαι O: εὐξαιo GMR: αὐξαι N

Καὶ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ συμμείξεως δύο σχολίων, τῇ παρεμβολῇ τοῦ μορίου οὐν, κατὰ τὸ εἰωθός. Τὸ ἀπὸ τοῦ τήν αὐτήν μοι καὶ ἐξῆς ἀναγινωσκόμενον μέρος ἀποτελεῖ σχολιασμόν τοῦ ἀλλὰ μεσυνδάτιξον, ὅπερ ἐπανορθωτέον ὡς λῆμμα ἐτέρου, νέου σχολίου. Ἐπίσης προτιμητέα ἡ γραφή τοῦ Ο εὐξαι ἀντὶ τῆς ἡμαρτημένης εὐξαι, ὡς ἦδη ἔγραψαν οἱ Brunck, Nauck (S ch., σ. 441), Βερναρδάκης (Ἐπετηρίς, σ. 29).

Σχόλιον 362 (σ. 35.10ἔξξ.) εὐφημα φώνει μὴ κακόν: τὸ ἐξῆς, μὴ κακὸν κακῶ διδοὺς ἄκος μεῖζον ποίει τῆς ἄτης τὸ πῆμα (ἄτην δὲ τὴν μανίαν, πῆμα δὲ τὸν θάνατον) ὅ ἐστι χειρὸν τῆς μανίας. LFONVGM^m

in Im. εὐφ. φ. μὴ κακ. L: μὴ κακ. κακῶ διδοὺς (om. ONM) FONM: om. VGR || τῆς ἄτης τὸ πῆμα ... πῆμα δὲ: om. G || τὴν μανίαν LN: φησί τὴν μ. FOVMR || πῆμα δὲ LN: π. δὲ μεῖζον FOVMR

Πρόδηλον τυγχάνει ὅτι ὁ σχολιαστὴς δὲν ἐξέλαβε τὸ πῆμα τῆς ἄτης ὡς ὄλον τι (τὸ τῆς ἄτης ὡς γενικὴν προσδιορίζουσιν αἰτιολογικῶς τὸ πῆμα) ἀλλὰ κεχωρισμένως, τὸ πῆμα μὲν ὡς ἄ ὄρον, τὸ τῆς ἄτης δὲ ὡς β' ὄρον συγκρίσεως. Ἡμεῖς δὲ στοιχοῦντες εἰς τοὺς FOVMR ἅμα καὶ διορθοῦντες τὸ πῆμα δὲ μεῖζον εἰς πῆμα δὲ πλέον (τὸ μεῖζον προφανῶς διὰ τὴν διττογραφίαν), μετὰ τούτου δὲ συνάπτοντες τὴν πρότασιν ὅ ἐστι χειρὸν τῆς μανίας, ἀναγινώσκομεν τὸ ὄλον ὡς ἐξῆς:

μὴ κακὸν κακῶ διδοὺς: τὸ ἐξῆς μὴ κακὸν κακῶ διδοὺς ἄκος μεῖζον ποίει τῆς ἄτης τὸ πῆμα. ἄτην δὲ φησι τὴν μανίαν, πῆμα δὲ πλέον (ὅ ἐστι χειρὸν τῆς μανίας) τὸν θάνατον.

Σχόλιον 381 (σ.36.14ἔξξ.) κακοπινέστατον: τὸν πίνον ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς ιδέας ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ ᾗθους· ἐνταῦθα οὖν τὸν κακοῖθον· ἀντὶ τοῦ κολάκευμα, τρίμμα. LAFONVG^m

τὸν πίνον (πῖ- FO)LAFON: τὸ πίνον VG (et Suda)

Τὸ ἐν ἀρχῇ τὸν πίνον, κατ' αἰτιατικὴν καθ' ἑλξιν πρὸς τὸ λῆμμα, διορθωτέον εἰς τὸ πίνος. Πράγματα παρέχει τὸ ἀκολουθοῦν ἐρμήνευμα ἀντὶ τοῦ κολάκευμα, τρίμμα (leg. τρίμμα), ὅπερ δὲν δύναται ν' ἀναφέρηται εἰς τὸ κακοπινέστατον, ἀλλ' εἰς τὸ ἄλημα. Πβ. σχ. 389 (σ.37.22ἔξξ.) ἄλημα: ... ἢ περιτρίμμα παρὰ τὸ λέπειν· καὶ σχ. Ἀντιγ. 320 (σ.233.23ἔξξ.) λάλημα (leg. ἄλημα) τὸ περιτρίμμα τῆς ἀγορᾶς κτέξ. Ἄρα ἀνάγκη

νά είσαχθῆ πρὸ τοῦ ἀντί τοῦ κολλάκευμα τὸ ἀφανές λῆμμα < ἄλη-
μα δέ >. Διὰ τὸν τονισμὸν τοῦ τριμμα πβ. J. van Leeuwen ἐν τῇ ἐκδόσει
τῶν Νεφέλων (Lugduni Batavorum 1898) σ. 51 καὶ Nauck (Sch., σ. 441).

Σχόλιον 384 (σ. 37. 12έξξ.) τοῦ χοροῦ τὸν περὶ θεῶν λόγον ἐμβалλο-
μένου οὐκ ἐφίεται ὁ Αἴας ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἰδίας δυνάμεως ἐπαίρεται. *LAON*
GMR^m

ἐφίεται codd.: ἀφίεται Papag.: πείθεται Wansink

Ἡ διόρθωσις τοῦ Παπαγ. εἶναι ἀτυχής, ἢ τοῦ Wansink δὲ ἀφίσταται πολὺ
τῆς παραδόσεως. Εὐλογώτερα φαίνεται ἡ γραφή ἐφίεται, τὴν ὅποιαν
προτιμᾷ ὁ Wunder (Aiax³ 1857 σ. 61 ad loc.) καὶ ὁ H. Stadtmüller
(ἐν Liter. Centralblatt τῆς 4ης Ἰανουαρ. 1890 σ. 56). Πβ. καὶ σχ.
1352 (σ. 94.7έξξ.): ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς ἐπὶ τιμῇ τῶν φίλων ὑφ-
εῖναι τὸν βασιλέα τῆς ἐξουσίας παρακαλεῖ κτέξ.

Σχόλιον 395 (σ. 38.9) ὡς εἴ τις τὸν θάνατον σωτηρίαν νομίσειεν. *LGMR^m*

Σχόλιον 397 (σ. 38.12έξξ.) οὔτε γὰρ θεῶν γένος: . . . ἢ οὔτως, εἰ ὄνη-
σιν ἀνθρώπων ὠφέλεια οὐκ εἰσί μοι οἱ ἄνθρωποι οὔτε οἱ θεοί: τί οὖν ζῶ;
LAONG^m

ὠφέλεια codd.: εἰς ὠφέλειαν Suda || οὖν LAN: ἔτι OG

Ἐν τῷ σχ. 397 τὸ μὲν εἰς ὄνησιν ἀνθρώπων θεωρητέον ὡς λῆμμα
τοῦ ἀκολουθοῦντος σχολίου, ὅπου προτιμητέα ἡ γραφή τῆς Σούδας εἰς
ὠφέλειαν: ἀντί δὲ τοῦ οὖν γραπτέον, ἐκ συζεύξεως τῶν γραφῶν τῶν
κωδίκων, οὖν ἔτι. Τέλος, ἡ πρώτη τῶν σημειώσεων (ἥτις ἐν μὲν τῷ L
προσγράφεται εἰς τὸ ἔλεσθέ μ' ἔλεσθέ μ' οἰκήτορα τοῦ στ.
396, ἐν δὲ τοῖς GMR ἀκολουθεῖ τὸ σχ. 392 (σ. 38.4-7), προτασσομένου
μάλιστα ἐν τῷ M τοῦ λήμματος ὡς ἐμοὶ ἔλεσθέ μ') οὐδένα λόγον
ἔχει ἔνθα νῦν εὑρίηται: εὐλογώτερον θὰ ἦτο νὰ ἀκολουθήσωμεν εἰς τὴν Σού-
δαν (ἐν λ. ἰὼ σκότος) καὶ ἀναγνώσωμεν τὴν σημείωσιν μετὰ τὸ ζῶ
τοῦ δευτέρου σχολίου, ὡς ἐξῆς: εἰς ὄνησιν ἀνθρώπων, εἰς ὠφέ-
λειαν οὐκ εἰσί μοι οἱ ἄνθρωποι οὔτε οἱ θεοί: τί οὖν
ἔτι ζῶ; ὡς εἴ τις τὸν θάνατον σωτηρίαν νομίσειεν.

Σχόλιον 421 (σ. 40.3έξξ.) . . . καὶ γίνεται ἐπίτασις τοῦ πάθους ὁπόταν
τὸ τοιοῦτο διαφθεῖρηται. ἔτι δὲ αὔξεται τὸ πάθος οὐχ ὑπὸ ἄλλου λεγόμενον
ἀλλ' ὑπὸ αὐτοῦ. *LAFONVG^m*

τὸ τοιοῦτο(ον FON) codd.: ὁ τοιοῦτος Zielinski

Σχόλιον 442 (σ.41.9εξξ.)... εἰπὼν δὲ τὰ ἴδια κατορθώματα διεξῆλθεν καὶ ὡς συγγενική αὐτῷ ἢ παρὰ τὸ χωρίον ἀνδραγαθία. LAFONGMR^m

1. Im. ὄτου (ὄπου N) πατήρ μὲν praemiserunt FN: om. cett. || 5. κακοπαθῆσαι (κακα- F) LFNGMR: om. O

(α) Ἐν τῷ σχ. 433 τὸ ἀπὸ οὐκ ἐλάσσονα κέξ. τμήμα προφανῶς ἀφορᾷ εἰς τοὺς στ. 439-440 οὐδ' ἔργα μείω χειρὸς ἀρκέσας ἐμῆς, / ἄτιμος Ἀργεῖοισιν ὧδ' ἀπόλλυμαι.

(β) Τὸ δεύτερον τῶν σχολίων ὑπὸ μὲν τοῦ L ἀναγινώσκεται παρὰ τὸν στ. 437, ὑπὸ τοῦ R δὲ παρὰ τὸν στ. 440, οἱ FN δὲ προτάσσουσιν ὡς λῆμμα τὸ ἐγὼ δ' ὁ κείνου παῖς, ἐκ τοῦ στ. 438' ὀρθότερον πάντως ἔχει τοῦτο ὁ M, ὅστις προτάσσει ὡς λῆμμα τὸ οὐδ' ἔργα μείω, τοῦ στ. 439. Ἐν τῷ αὐτῷ σχολίῳ τὸ κακοπαθῆσαι ἐθεωρήθη ὑπὸ τινῶν ὡς γραφὴ νοσοῦσα· ὁ Kruytbosch (Annott., σ. 61) καὶ ὁ Zielinski (Zam., σ. 4) ὑπέδειξαν ὅτι γραπτέον κατορθῶσαι· πλησιεστέρα, ὁμως, πρὸς τὴν πίστιν τῶν χφφ. τυγχάνει ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Wansink (Sch., σ. 20εξ.) <πράξαντα> κακοπαθῆσαι, ἦν καὶ προτιμῶμεν.

(γ) Τὸ εἰς τὸν στ. 442 προσγραφόμενον σχόλιον, εἰπὼν δὲ... ἀνδραγαθία, ὀρθῶς ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Brunck εἰς τὸν στ. 344, ἀνεγνώσθη δὲ μετὰ τὸ κατορθώματα παραλαμβάνει. Ἀναγκαῖα ἐπίσης εἶναι ἡ συμπλήρωσις εἰπὼν δὲ <ταῦτα> τὰ ἴδια κτέξ., ὡς ὑπέδειξεν εἰς ἡμᾶς ὁ R.D. Dawe. Κατόπιν τούτων ἀναγινώσκομεν τὰ σχόλια κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν:

434. ὄτου πατήρ μὲν: περιπαθῶς τὰ τοῦ πατρὸς κατορθώματα παραλαμβάνει. εἰπὼν δὲ <ταῦτα>, τὰ ἴδια... ἀνδραγαθία.

439. οὐδ' ἔργα μείω: πιθανῶς τὸ μὴ εἰπεῖν πλείονα τοῦ πατρὸς <πράξαντα> κακοπαθῆσαι ἀλλὰ μὴ ἐλάσσονα. οὐκ ἐλάσσονα γὰρ... ἐλάνομαι.

Σχόλιον 464 (σ.42.6) γυμνὸν φανέντα: ἀντὶ τοῦ ἔρημον μεγαλοφυῶς δὲ οἶεται ἑάντων τὸ πᾶν εἶναι. LONG^m, G^{sl}

Im. habent ON : om. cett.

Ὁ περικλεῆς Ὁλλανδὸς λόγιος J. van Leeuwen (Commentatio, σ. 124 ἐξ., 125 σημ. 1) ὑπεστήριξεν, ὅτι ἀντὶ τῆς παραδεδομένης ἐν στ. 461 γραφῆς μόνου εἰς ἀφείλομεν ν' ἀναγνώσωμεν γυμνός, ἐν συνεχείᾳ δὲ ν' ἀναφέρωμεν τὸ ἄνωτέρον σχόλιον εἰς τὸν αὐτὸν στίχον ὑπὸ τὴν ἐξῆς μορφήν: γυμνός: ἀντὶ τοῦ ἐρήμου εἰς. μεγαλοφυῶς δὲ κτέξ. Εἰς τὴν τολμηρὰν ταύτην τοῦ ποιητικοῦ κειμένου μεταβολὴν, τὴν ὁποίαν, ση-

μειωτέον, ἐνεστερνίσθη καὶ ὁ Nauck (Sch., σ. 416), ὁ Leeuwen παρωρμήθη ἐκ τούτου, ὅτι ἡ γλῶσσα ἔρημον δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀποτελῆ ἐρμήνευμα τοῦ γυμνὸν ... τῶν ἀριστείων ἄτερ, τοῦ στ. 464: «qui enim vacuus, sine praemiis domum redit, eum nemo propterea desertum appellet» (ορ. cit. σ. 125 σημ. 1). Ἄλλ' ἢ λ. ἔρημος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆται οὐ μόνον ἐπὶ τῆς σημασίας desertus ἀλλὰ καὶ τῆς vacuus, liber (πβ. Ἡρότ. 9.63 ἐσθῆς ἔρημος ὀπλων). Οὐδὲν ἄρα, κατ' ἀρχὴν, κωλύει νὰ δεχθῶμεν τὸ ἔρημον τοῦ σχολίου ὡς γλῶσσαν εἰς τὸ γυμνὸν τοῦ στ. 464. Ἐκεῖνο ὁμως τὸ ὅποιον καθιστᾷ πιθανωτέραν τὴν μετὰ τοῦ Leeuwen ἀνάγνωσιν τοῦ σχολίου ἀντὶ τοῦ ἐρήμους καὶ τὴν προσγραφὴν τούτου εἰς τὸ μόνους (οὐχὶ δέ, ὡς ὁ Leeuwen, εἰς τὸ ἐξ εἰκασίας γυμνοῦς) τοῦ στ. 461, εἶναι τὸ δεῦτερον σκέλος τοῦ αὐτοῦ σχολίου· μεγαλοφυῶς δὲ οἶεται ἑαυτὸν τὸ πᾶν εἶναι, ὅπερ ἤδη ὁ Brunck εἶχε προσγράψει εἰς τὸν στ. 461. Ἐπειδὴ δὲ πολὺ πιθανότερον φαίνεται ὅτι δλόκληρον τὸ σχόλιον, μὲ ἐλαφρὰν τοῦ ἔρημον εἰς ἐρήμους διόρθωσιν, ἀνήκει εἰς τὸν στ. 461 παρ' ὅτι τὸ μὲν ἀντὶ τοῦ ἔρημον ἀνήκει εἰς τὸν στ. 464 τὸ δὲ μεγαλοφυῶς ... τὸ πᾶν εἶναι εἰς τὸν στ. 461, ἄγεται τις τελικῶς εἰς τὴν ἐξῆς ἀνάγνωσιν τοῦ σχολίου 461: <μόνους> ἀντὶ τοῦ ἐρήμους. μεγαλοφυῶς δὲ οἶεται ἑαυτὸν τὸ πᾶν εἶναι. (πβ. Kamerbeek, The Ajax, Leiden 1963 σ. 102 ad loc.).

Σχόλιον 485 (σ.43.5 ἐξ.)... καὶ ὅταν τὰ ἐαυτῆς καταβάλλη τεχνικῶς ἐπιχειρεῖ κτέξ. LAOVGMR^m

καταβάλλη (-λλ- O) LAO: ἀποβάλλη (-ει G) VGMR

Ἡ γραφὴ τῶν VGMR ἄγει εἰς τὸ ὀρθὸν ὑποβάλλη (πβ. LSJ⁹ ἐν λ. ὑποβάλλω III).

Σχόλιον 554b (σ. 48.23 ἐξξ., 49.1 ἐξ.) τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ: δεῖ λαβεῖν τοῦτο ὡς ἐπὶ παιδίου· οὐ γὰρ καθόλου τὴν σωφροσύνην προκρίνει ὁ δὲ νοῦς. ἐν τῷ ηἰλίω κακὸν μὲν τὸ μὴ φρονεῖν, κακὸν δὲ ὁμως ἀνώδυνον καὶ Εὐροιάδης νέα γὰρ φροντὶς οὐκ ἀλγεῖν φιλεῖ. τάχιστα
5 δὲ διὰ τῶν ἐξῆς ἐσήμανε τὸ σννεκτικὸν καὶ ὡσπερεὶ σύμβολον τῆς φρονήσεως. LAFONVGMR^m

1-4. τὸ μὴ φρονεῖν... ἀνώδυνον: om. MR || 1. Im. (om. γάρ F) habent LAFN: om. OVG || 4. τάχιστα et sequ., hoc loco LAFON, separatim M(lm. ἕως τὸ χαίρειν praefixo), VR(cum signis ad ἕως τὸ χαίρειν revocantibus), G||5. διὰ τῶν ἐξῆς LAFON: om. VGMR

Τὸ πρὸ ὀφθαλμῶν σχόλιον σύγκειται ἐκ τριῶν μερῶν, ὧν τὸ μὲν πρῶτον

ἀφορᾷ εἰς τὸν γνήσιον στίχον 554a, τὸ ἕτερον εἰς τὸν θεωρούμενον ὡς νόθον 554b (πβ. ὅμως Kamerbeek, *The Ajax*, σ. 119), τὸ τρίτον δὲ εἰς τὸν στ. 555. Ὁ Heimreich (Beiträge, σ. 16 ὑπ. 3) ὑπεστήριξε ὅτι, καίτοι τὸ λήμμα τοῦ σχολίου ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ στ. 554b, ὅμως «wie normalerweise die Worte οὐ γὰρ καθόλου τὴν ἀφρ. προκρίνει zeigen, welche in keiner Weise auf den unechten Vers bezogen werden können, gehört die Anfang dieses Scholions ebenfalls zu dem echten Vers 554a; dasselbe gilt von dem Citat aus dem Euripides». Ὁ αὐτὸς προσέγραψε τὸ ὁ δὲ νοῦς . . . ἀνώδυνον εἰς τὸν στ. 554b, τὴν κατάληξιν δὲ τοῦ σχολίου (τάχιστα δὲ κτέξ.) εἰς τὸν στ. 555. Ὁμολογουμένως, ἡ διάγνωσις τοῦ Heimreich τυγχάνει, γενικῶς, εὐστοχος· διερωτᾶται τις ὅμως, ἐὰν ὄντως εὐσταθῆ ἢ ἀπόδοσις τοῦ Εὐριπίδειου στίχου εἰς τὸν στ. 554a, ἐν ὧσι μάλιστα τῆς νοηματικῆς συναφείας μεταξύ τοῦ ἀλγεῖν τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ ἀνώδυνον τοῦ εἰς στ. 554b σχολίου. Προτιμότερα ἄρα εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐριπίδειου στίχου, ἐν ἧ θέσει καὶ νῦν εὑρηται. Ὡς πρὸς τὸ ἀκροτελεύτιον δὲ τμήμα (τάχιστα δὲ κτέξ.), τοῦτο δύναται ν' ἀναγνωσθῆ καὶ ὡς ἔχει ἐν τοῖς LAFON καὶ ὡς ἔχει ἐν τοῖς VGMR, ἐφ' ὅσον μεταξύ τῶν δύο γραφῶν οὐδεμία οὐσιώδης διαφορὰ ὑπάρχει. Ἀνασυντάσσοντες, κατὰ ταῦτα, τὸ ὅλον ἐκδίδομεν ὡς ἑξῆς:

554a. <ἐν τῷ φρονεῖν γάρ> δεῖ λαβεῖν τοῦτο ὡς ἐπὶ παιδίων· οὐ γάρ . . . προκοίει.

554b. τὸ μὴ φρονεῖν γάρ· ὁ νοῦς· ἐν τῷ νηπίῳ κακὸν μὲν . . . ἀνώδυνον. καὶ Εὐριπίδης . . . φιλεῖ. τάχιστα δὲ διὰ τῶν ἐξῆς . . . φρονήσεως.

Σχόλιον 570 (σ.50.5έξ.) ὡς σφιν γένηται γηροβοσκός· πάνν περιπαθῶς τὸ ἐπὶ γονεῦσι καὶ παισὶ διαθήκας ποιῆσαι. LAFON^m

παισὶ codd.: παιδὶ Stephanus, Johnsons

Ἡ γραφὴ παισί, παρὰ τὴν πίστιν τῶν κωδικῶν, πρέπει παντελῶς ν' ἀποκλεισθῆ, ἐφ' ὅσον ἐνταῦθα δὲν ὀμιλεῖ ὁ σχολιαστὴς γενικῶς περὶ τοῦ περιπαθοῦς τῶν πρὸς γονεῖς καὶ παιδᾶς παραγγελιῶν τινος ἐγγὺς τοῦ θανάτου εὐρισκομένου (ὅτε καὶ ἀντὶ τοῦ περιπαθῶς θά ἀνέμενέ τις περιπαθῆς καὶ ἀντὶ τοῦ ποιῆσαι τὸν ἐνεστώτα ποιεῖν· πβ. J. Humbert, *Syntaxe Grecque* ³1960 § 265 σ. 159· σχ. 862(σ.73.15έξ.) καὶ ἔστιν εὐσεβοῦς ἀνδρὸς ἐξευμενίζειν πρὸ τοῦ θανάτου κτέξ.· σχ. 641(σ.55.15έξ.) παραμυθία γάρ ἔστι τὸ μετέχειν τινά κτέξ.), ἀλλὰ συγκεκριμένως περὶ τῶν πρὸ τοῦ θανάτου ἐντολῶν τοῦ Αἴαντος, ἀφορωσῶν εἰς τε τὸν υἱὸν καὶ τοὺς γονεῖς ἐκείνου (στ.565έξξ.). Τέλος, ἡ δοτ. παισί δύναται εὐκόλως νὰ ἐξηγηθῆ ὡς ἐκ τῆς προηγουμένης δοτ. γονεῦσι ἐλκυσθεῖσα.

Σχόλιον 596 (σ.52.1ἔξξ.) ὁ κλεινὰ Σαλαμίς· συγκέκλειται ὁ Αἴας δια-
 χορησόμενος ἐαντόν, ἔπειτα δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ χοροῦ λόγον περιπαθῆ διεξίασι.
 πρὸς μὲν γὰρ αὐτὸν λέγειν οὐκ ἦν εἰσελθόντα ἤδη, γέγονε δὲ αὐτοῖς ἀπολό-
 φρωσις ἐπὶ τὰ οἰκεία· καὶ ἔχει ἀκολοθίαν τὰ χορικά κτέξ. LAOGMR^m

1. συγκέκλειται Dindorf: -κλειται G: -κλεισται MR: -κλειται L: de Λ non liquet ||
 2. ἐαντόν] ita OGMR pergunt: ἐν δυστεχεστέρα (-χέ- G: δυστυχε M) οὖν εἰσι
 (ὄντι O) τύχη (om. O). ἔπειτα δὲ κτέξ. || ἔπειτα... διεξίασι: om. MR || ἔπειτα
 δὲ Stoecker, Papag.] ἐπειδὴ LAOG || διεξίασι O: -ᾶσι LAG

Καὶ τούτου τοῦ σχολίου ἡ τάξις φαίνεται σεσαλευμένη. Καθ' ἡμᾶς γρα-
 πτέον:

ὁ κλεινὰ Σαλαμίς· συγκέκληται ὁ Αἴας διαχορησόμενος ἐαντόν. ἔπειτα δὲ οἱ
 ἀπὸ τοῦ χοροῦ λόγον περιπαθῆ διεξίασιν· ἐν δυστεχεστέρα <γὰρ addidi> νῦν
 (scripsi: οὖν codd.) εἰσι τύχη. γέγονε δὲ αὐτοῖς ἀπολόφρωσις ἐπὶ τὰ οἰκεία·
 πρὸς μὲν γὰρ αὐτὸν λέγειν... εἰσελθόντα ἤδη, καὶ ἔχει ἀκολοθίαν τὰ χο-
 ρικά κτέξ.

Σχόλιον 635 (σ.54.26ἔξ., 55.1ἔξξ.) κρείσσων γὰρ Ἄϊδα κεύθων:
 κρείσσων γὰρ ἐστὶν ὁ τεθηκὼς ἢ ὁ ζῶν καὶ νοσῶν μάτην ὃ ἐστὶ με-
 μνηρός· μάτην γὰρ νοσεῖν τὸ ἀθεραπεύτως μαινεσθαι· οὐ λέγει δὲ ὅτι
 5 ὅταν αὐτὸν πύθηται τετελευτηκότα, ὁ γὰρ μεμνηρός καὶ τὰς φρένας διε-
 φθαρμένος κρείσσων Ἄϊδα κεύθων· οἷον ἄμεινον τῷ μεμνηρότι ἐξεῖναι
 τοῦ βίου· οἷον ἢ μίητηρ ἠγγίσεται κρείσσονα τὸν θάνατον τῆς τοῦ Αἴαντος
 μανίας. LAONVGM^m

3-7. οὐ λέγει δὲ ὅτι... μανίας: om. MR || 3. οὐ λέγει δὲ ὅτι LAN: // // // // // οὐ λέγει
 ὅτι O: ἄλλως οὐ λέγει VG || 4. ὅταν: οὕτ' ἂν V || 5. ἐξεῖναι codd.: ἐξιέναι Wun-
 der, Papag. || 6. τοῦ βίου] ἢ ζῆν pergit G solus.

Τὸ κῶλον οὐ λέγει... τετελευτηκότα προδήλως νοσεῖ· «nihil
 iuvat μαινεσθαι καὶ ἄλλως οὐ λέγει ὅτι G», σημειοῦται ὁ Παπαγ.
 ἐν τῷ οἰκείῳ κριτικῷ ὑπομνήματι. Πρὸς ἴασιν τοῦ νοσοῦντος χωρίου ὁ
 H. Stadtmüller (ἐν Liter. Centralblatt τῆς 4ης Ἰανουαρ. 1890,
 σ. 56) ἔγραψεν οὐ λέγει ὅτι (scil. ἢ μήτηρ γόον ἦσει)· ὁ Βερναρδά-
 κης (Ἐπετηρίς, σ. 27) οὐ λέγει ὅτι (scil. ἢ μήτηρ ποιήσει)· ὁ
 Παπαγεωργίου, ἐνθ' ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ ἔχει οὐ λέγει δὲ ὅτι ὅταν
 κτέξ., προτείνει ὅμως μετὰ δισταγμοῦ (Scholia, σ. XV) ὁ λέγει
 δὲ [ὅτι] ὅταν· τέλος ὁ Wansink, Sch., σ. 27, ἀφ' ἐνός μὲν ἔγρα-
 ψεν οὐ λέγει δὲ οὕτως, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετέθηκε τὸ περι οὐ ὁ λόγος
 κῶλον μετὰ τὸ μανίας τοῦ πέρματος τοῦ σχολίου. Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι
 ἢ διόρθωσις μὲν τοῦ Wansink, τοῦ ὅτι εἰς οὕτως, πρέπει νὰ γίνῃ

ἀμέσως δεκτῆ, οὐδείς ὅμως λόγος ἀνασυντάξεως τῶν μερῶν τοῦ σχολίου ὑπάρχει: πράγματι, τὸ οὐ λέγει δὲ οὕτως κτέξ. ἀφορᾷ εἰς τὸν χορόν, ὅστις, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Τεκμήσεως ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ ἀθλοῦ θανάτου τοῦ Αἴαντος (στ. 898-9), ἐπιλανθάνεται τῶν προτέρων αὐτοῦ σκέψεων (στ. 634έξξ.) καὶ ἄγεται εἰς θρηνηδίαν. Πρὸς τοῦτους, τὸ ἄλλως παράδοξον καὶ ἄλλως τῶν VG, τὸ προτασσόμενον τοῦ οὐ λέγει δὲ κτέξ., πρέπει, ἐκεῖθεν χωριζόμενον, νὰ προταχθῆ τοῦ ἀμέσως ἐπομένου κώλου (ὁ γὰρ μεμηνῶς...κεύθων). Τέλος τὸ ἀκροτελεύτιον κῶλον οἶον ἢ μήτηρ...μανίας ἀποτελεῖ χωριστὸν σχόλιον, ἐφ' ὅσον δι' αὐτοῦ ὁ σχολιαστὴς φαίνεται συνάπτων νοηματικῶς τοὺς στ. 634-5 πρὸς τοὺς στ. 622-633, ἔνθα ζωηρῶς παρίσταται ἢ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου συγκίνησις, ὡς καὶ ὁ θῆνος καὶ κοπετὸς τῆς γηραιῆς τοῦ Αἴαντος μητρὸς· τοῦ κώλου ἄρα τούτου προτάσσομεν τὸ καὶ ἄλλως, ἀναγινώσκομεν δὲ τὸ ὄλον ὡς ἔπεται:

κρείσσω γὰρ ᾿Αἰδᾶ κεύθων: κρείσσω γὰρ ἔστιν ὁ τεθηγὼς ἢ ὁ ζῶν καὶ νοσῶν μάτηρ, ὃ ἔστι μεμηνῶς (μάτηρ γὰρ νοσεῖν τὸ ἀθεραπεύτως μαίνεσθαι)· οὐ λέγει δὲ οὕτως, ὅταν αὐτὸν πύθῃται τετελετηκότα. καὶ ἄλλως: ὁ γὰρ μεμηνῶς καὶ τὰς φρένας διεφθαρμένους κρείσσω ᾿Αἰδᾶ κεύθων, οἷον ἄμεινον τῷ μεμηνότι ἐξιέναι τοῦ βίου ἢ ζῆν. <καὶ ἄλλως> οἷον ἢ μήτηρ ἠγγίσεια κτέξ.

Σχόλιον 646 (στ. 55.25έξξ., 56.1έξξ.) . . . ὡς ἐν Τραχίνιας ἢ Δηιάνειρα περὶ τοῦ ἔρωτος διαλεγομένη καὶ τοῦ ἀνδρὸς ὅτι αὐτῷ οὐκ ἀντιστήσεται οὐδὲ λυσιτελεῖ αὐτῇ ἀντιπράττειν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀνδρὸς, πράττει μετὰ ταῦτα κτέξ. LAFONVG^m

Τὸ καὶ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ δευτέρου στίχου τυγχάνει ὀβελιστέον, ὡς ἐκ διτογραφίας τοῦ ἀκολουθοῦντος ἀνδρὸς προελθόν. Ἄλλως, ἐὰν διατηρηθῆ, ἢ δτκ. αὐτῷ θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῆ ὡς παραπέμποσα εἰς τὸ προηγούμενον ἀνδρὸς, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ἔρωτος, ὡς ἠθέλησεν αὐτὸ ὁ ποιητὴς (Τραχ. 441έξξ.): ἔρωτι μὲν νυν ὅστις ἀνανίσταται / πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, οὐ καλῶς φρονεῖ. / οὐτος γὰρ ἄρχει καὶ θεῶν ὅπως θέλει / κάμου γε. Τὸ τοῦ σχολιαστοῦ δὲ οὐδὲ λυσιτελεῖ... τοῦ ἀνδρὸς ἀφορᾷ ἐπίσης εἰς τὸ τοῦ ποιητοῦ (Τραχ. 445έξ.): ὥστ' εἶτι τῷ μῶ τ' ἀνδρὶ τῆδε τῆ νόσφ / ληφθέντι μεμπτὸς εἶμι, κάρτα μαίνομαι.

Σχόλιον 689 (στ. 58.17) γρ. ὑπέρομεγα. L^m

Τὸ ποιητικὸν κείμενον τῶν LFNGR, ὡς καὶ τῶν PQZc (ιδε Dawe, St u-

dies II. 25, εἰς στ. 689) καὶ τοῦ K(=Laurent. plut. 31.10), ἔχει ὑμῶν ἄμα· τῶν δὲ κωδικῶν OHV, ὡς καὶ τῶν CADXrXsZrT (Dawe, loc. cit.), ἔχει ὑμῖν ἄμα. Ὁ K ὡσαύτως δίδει γρ. μέτα ὡς γραφὴν διάστιχον (Dawe, op. cit. I.148 σημ. 1). Ἡ ἐν τῇ ᾧα τοῦ L σημεῖωσις γρ. ὑπέρμεγα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ᾧα τοῦ K καὶ τοῦ H (ἐνταῦθα μάλιστα ὑπὸ δευτέρας χειρὸς γεγραμμένη). Ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ ὁ Παπαγ. σημειοῦται ad calcem paginae λακωνικῶς: «ὑπέρμεγα tragicis inusitatum», σημεῖωσις ἀπηχοῦσα παρομοίαν γνώμην τοῦ Lobeck ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ Αἴαντος, σ. 310: «γράφεται ὑπέρμεγα, quo tragici non utuntur neque h.l. aptum est».

Πρῶτος ἐπιχειρήσας ἐρμηνεῖαν τοῦ ὑπέρμεγα ὑπῆρξε, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ὁ Wunder (De auct., 1838, σ. 30), ὅστις παρετήρησε τὰ ἐξῆς: «extrema verba ὑμῶν ἄμα duplici modo accipi posse interpreti videbantur, aut ita ut ἄμα praepositionis loco esset significans ὑμῶν μέτα, aut sic, ut ὑμῖν esset ὑπὲρ ὑμῶν. Itaque descriptum est ὑπὲρ et μετά, quod coniunctum transiit in ὑπέρμεγα». Τὴν παρατήρησιν τοῦ Wunder ἀπεδέχθη ὁ Wolff (Var. lect., 1843, σ. 209), ἐπαναλαβὼν δ' ὁ Pauli (De sch. usu, 1865, σσ. 38-9) ἀνήρρεσε χάριν ἐτέρας ὑποθέσεως: ὑπεστήριξε, δηλονότι, ὁ Pauli ὅτι δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι γραφεὺς τις, θέλων νὰ ἐπισημάνῃ τὴν διπλῆν τοῦ ὑμῖν ἄμα ἔννοιαν διὰ τῶν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑμῶν μέτα, ἀπεχώρισεν ἐξ ἐκάστου τῶν δύο τούτων ἐρμηνευτικῶν ζευγῶν ἀνά μίαν λέξιν (ὑπὲρ καὶ μέτα), προσέγραψε ταύτας εἰς τὴν ᾧαν τοῦ χφ. καὶ εἶτα, διὰ συζευξέως τῶν, παρήγαγε τὸ ἀσύνηθες ὑπέρμεγα. Κατὰ τὸν Pauli, γραμματικὸς τις ἀντιληφθεὶς τὸ σόλοικον τοῦ ὑμῶν ἄμα, ἔγραψεν ὑπερθεν αὐτοῦ τὸ ὑμῶν μέτα· ἐν συνεχείᾳ δέ, «cum ... μέτα errore in μέγα transiisset, facile librarius non perspicue scriptum verbum ὑμῶν in ὑπὲρ mutare potuit, cum ὑπέρμεγα ei notum esset, non autem ὑμῶν μέγα. Atque hanc corruptam scripturam invenit atque adscripsit scholiasta» (op. cit., σ. 39).

Ἡ ἄποψις τοῦ Pauli περὶ τοῦ ὑπεργεγραμμένου ὑμῶν μέτα καὶ τῆς ἀπολήξεως αὐτοῦ, διὰ διαδοχικῶν μεταβολῶν, εἰς ὑπέρμεγα δὲν φαίνεται πιθανή· ὀρθῶς, πάντως, ἀπέρριψεν οὗτος τὴν ἄοψιν τοῦ Wunder περὶ συζευξέως δύο μεμονωμένων (ἐκ δύο δὲ ἐρμηνευτικῶν ζευγῶν εἰλημμένων) λέξεων πρὸς δημιουργίαν τοῦ ὑπέρμεγα. Ἄλλ' ὁ Wunder, πάλιν, ὀρθῶς εἶχε διίδει ὅτι τὸ ὑπέρμεγα μόνον ἐκ συζευξέως τοῦ ὑπὲρ καὶ τοῦ μέτα ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ. Διὰ ποίας ὁμοῦς ὁδοῦ συνηνώθησαν αἱ δύο λέξεις; Πειστικὴν τοῦ πράγματος τούτου ἐξήγησιν παρέσχε πρό τινων ἐτῶν ὁ R.D. Dawe (ἐν Proc. Camb. Phil. Soc., 14(1968) σ.11· πβ. τοῦ αὐτοῦ, Studies I(1973) σσ. 148-9): οὗτος, δηλονότι, ὑπε-

στήριξαν ὅτι τὸ ὑ π ἔ ρ μ ε γ α προήλθεν ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ ὑ π ε ρ ἰ n linea μετὰ τοῦ μ έ τ α (διαφθαρέντος, διὰ τὴν γνωστὴν ἐν κεφαλαιογραμμάτῳ γραφῇ σύγχυσιν τῶν Τ καὶ Γ, εἰς μ έ γ α) supra lineam. Παρομοία διαδικασία πρὸς παραγωγὴν γραφῆς τοῦ τύπου γ ρ ά φ ε τ α ἰ φαίνεται ὅτι ἠκολουθήθη καὶ ἀλλαγῆς τῶν σχολίων· προχείρως ἀναφέρομεν τὸ εἰς Αἴαντος 1029 ἀναγινωσκόμενον ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς τοῦ Η γ ρ . τ ο ὕ δ ε τ ο ὕ Α ἴ α ν τ ο ς , ἐκ συζεύξεως, προφανῶς, τοῦ τ ο ὕ δ' ἰ n linea μετὰ τοῦ ὑπερθεν τούτου γεγραμμένου ἐρμηνεύματος τοῦ Αἴαντος. Καὶ τὸ παράδειγμα τοῦτο πιστοποιεῖ ἅπαξ ἐτι τὴν ἐλευθερίαν, πολλάκις ἐπικίνδυνον, μεθ' ἧς οἱ βιβλιογράφοι ἐπελαμβάνοντο τοῦ πρὸ αὐτῶν κειμένου. Ὡς δὲ παρετήρησεν ὁ Heimsoeth, δεινὸς ἐρμηνευτῆς τῶν κλασσικῶν κειμένων, «ita variae ubique existunt scripturae quarum non aliam definiris originem quam librariorum voluntatem quandam atque consuetudinem variandi» (De diversa diversorum mendorum emendatione commentatio altera, Bonnae 1867, σ. IV ἐξ.).

Σ χ ό λ ι ο ν 694 (σ. 59.7 ἐξξ.) ἰὼ Πάν Πάν: ἐπικαλοῦνται τὸν Πᾶνα ὡς χορῶν πρόξενον· καὶ αὐτοὶ γὰρ τοῦτο ποιεῖν βούλονται ὡς ἐγνωστός τοῦ Αἴαντος μηκέτι τελειῶν. LAFONVGM^m

5 Σ χ ό λ ι ο ν 695 (σ. 59.10 ἐξξ.) ἀλίπλαγκτε: ἐπικαλοῦνται τὸν Πᾶνα ἢ ὅτι ἐβοήθησε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἢ ὅτι τὸν Τυφῶνα δικτύοις ἤρρεσεν ἢ ὅτι οἱ ἄλιεῖς τιμῶσιν τὸν Πᾶνα ὡς νόμιμον θεόν ἢ ἀλίπλαγκτε ἀντὶ τοῦ μεγαλόφωνα ἐν τῇ χορείᾳ, ὡς ἀλίβρομε· <ἦ> ὅτι τῆς ἠχοῦς ἐρῶ, πολύηχος δὲ ἡ θάλασσά ἐστιν. LAFONVGM^m

4. ἀλίπλαγκτε] καὶ (om. L) ἄλλως (deletum in L) ἀλίπλαγκτε LA: ἰὼ Πάν Πάν. ἀλίπλαγκτον δὲ M: ἀλίπλαγκτον δὲ VR||4-6.ἐπικαλοῦνται... ἠγρευσεν: om.FONG ||4. ἐπικαλοῦνται τὸν Πᾶνα LA: τὸν Π. φησι VMR: οὕτως καλεῖται ὁ Πάν Suda|| 5. Ἀθηναῖος Suda| νέοις LAVMR || 6. ἢ ὅτι οἱ ἄλιεῖς... θεόν: om. GMR || νόμιμον LAO: νόμιον FNV || 7. ἀλίπλαγκτε] ἀλίπλαγκτε Lobeck Nevius, Jaeger || 8. <ἦ> Suda

Τὸ λῆμμα τοῦ σχ. 695, ὡς ἔχει ἐν πᾶσι τοῖς χφφ., πλὴν τοῦ M, τυγχάνει ἡμαρτημένον. ὡς δὲ προσφυῶς παρετήρησεν ὁ Jaeger (Annot., σ. 97 ἐξ.): «his verbis non continetur nominis ἀλίπλαγκτε explicatio, maleque pro ἐπικαλοῦνται apud Suidam v. ἀλίπλαγκτος scriptum exstat οὕτως καλεῖται sed alia ratio affertur ob quam Pan ab laetitiae communionem arcessatur: quae ratio ab auxilio Atheniensibus praestito repetita, talis est ut chorus optasse socium videatur benevolam, promptum precibusque facile gratificaturum». Κατὰ ταῦτα, δέον ὅπως ἀναγνωσόμεντό ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ νόμιμον θεόν τμήμα τοῦ σχ. 695 ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀμέσως προηγούμενου σχολίου καὶ μετὰ τὸ τελειῶν,

παρενείροντες ἄμα ὡς συνδεδεικὸν τὸ καὶ ἄλλως τοῦ Λ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐπίλοιπον τμήμα τοῦ σχ. 695 (ἢ ἀλίπλαγκτε κτέξ.), τοῦτο προδήλως συνιστᾷ χωριστὸν σχόλιον, ὅπερ κακῶς συνεδέθη μετὰ τοῦ προηγουμένου· τὸ λῆμμα, πάντως, ἀλίπλαγκτε, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐρμηνευμάτων τῶν σχολιαστῶν (μεγαλόφωνε, ἀλίβρομε, τῆς ἠχοῦς ἐρᾷ πολύηχος δὲ ἠθάλασσα), ὀφείλει ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ ἀλίπλαγκτε, τοῦτο δὲ παλαιόθεν ὑπέδειξαν ὁ Lobeck (Aia x², σ. 311), ὁ Nevius (ὡς μαρτυρεῖ ὁ Wolff, Var. lect., σ. 231), ὁ Jaeger (Annot., σ. 98) καὶ ὁ J.v. Meldorf (ὡς μαρτυρεῖ ὁ Schneidewin ἐν Beurt., σ. 509). Ἴδου λοιπὸν πῶς δεόν ν' ἀναγνωσθῶσι τὰ σχόλια:

694. ἰὼ ἰὼ Πάν Πάν· ἐπικαλοῦνται τὸν Πάνα ὡς χορῶν πρόξενον· καὶ αὐτοὶ γὰρ τοῦτο ποιεῖν βούλονται . . . μηκέτι τελεντῶν. καὶ ἄλλως· ἐπικαλοῦνται τὸν Πάνα ἢ ὅτι ἐβοήθησε . . . ὡς νόμιμον θεόν.

695. ἀλίπλαγκτε· ἀντὶ τοῦ μεγαλόφωνε . . . θάλασσά ἐστιν.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ σχολίου γίνεται φανερόν ὅτι προετιμήσαμεν τὴν γρ. νόμιμον τῶν ΛΛΟ ἀντὶ τῆς γρ. νόμιον τῶν FNV. Εἰς τοῦτο ἤχθημεν ἐκ τῶν ἐξῆς σκέψεων:

(α) Ἐάν ἐτηροῦμεν τὴν γρ. νόμιον, ὁ νοῦς τοῦ σχολίου θά ἦτο: 'piscatores (nautae) Panem ut deum pastoralem venerantur'. Ἀλλά, διερωτᾷται τις εὐλόγως, διατὶ ἄραγε θά ἔπρεπεν ὁ ἐκ ναυτῶν συγκείμενος χορὸς νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸν Πάνα οὐχὶ ὡς ἄκτιον θεόν (πβ. Roscher, Ausfches. Lex. III 1361, 1385), ἀλλ' ὡς θεὸν τῶν δασῶν καὶ τῶν νομῶν; Εὐλόγως, ὅπωςδήποτε, θά ἦτο ἡ ἐπὶ κλησις τοῦ Πανὸς ὡς νομίον θεοῦ ὑπὸ ποιμένων, θηρευτῶν, μουσικῶν, Νυμφῶν: οὕτως, ἐν τῷ Ὀμηρικῷ εἰς Πάνα ὕμνῳ, εἶναι ἀκριβῶς αἱ χοροὶ ἠθεις Νύμφαι «αἶτε κατ' αἰγίλιπος πέτρης στεΐβουσι κάρηνα / Πᾶν' ἀνακεκλόμεναι, νόμιον θεόν» (4-5)· ἢ πάλιν ἐν τῷ ἀ' Εἰδυλλίῳ τοῦ Θεοκρίτου (123εξξ.) τὸν Πάνα ἐπικαλεῖται ποιμὴν τις, ὁ Θῦρσις. Ἐλομένως ἡ γρ. νόμιμος φαίνεται προτιμότερα. Πράγματι ἡ λέξις ὀρίζεται ὑπὸ τῶν λεξικῶν ὡς 'quod νόμος ἐκέλευσεν, quod lege cautum est' ἢ 'quod patriis moribus est receptum sive institutis, pro quo tamem dicitur potius venoμισμένος' (Thes. VI 1546a.19εξξ.). Ἐάν λοιπὸν τὸ νόμιμος ἐγένετο δεκτόν, ὁ νοῦς τοῦ σχολίου θά ἦτο: 'piscatores Panem ut deum legitimum (i.e. moribus patriis et consuetudine sanctitum) venerantur'· τοῦτο θά συνεβιβάζετο καὶ πρὸς τὸ ἡδῆ σημειωθέν, περὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἀλιέων ἀπονεμομένης τιμῆς πρὸς τὸν Πάνα.

(β) Παρὰ ταῦτα, ὅμως, θά ἦτο προτιμητέα ἡ γρ. νόμιον, ἐάν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ:

(1) *Οτι ἡ λέξις δὲν ἐσήμαινε μόνον τὸν ἀνήκοντα εἰς τοὺς ποιμένας, ποιμενικόν—αὕτη δὲ εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν λεξικῶν παρεχομένη ἐρμηνεία— ἀλλ' ἴσως καὶ τὸν ἀρμόζοντα εἰς τὸν νόμον, τὸν μουσικὸν ρυθμόν, οἶονεῖ τὸν μουσοπόλον, τὸν ὑπὸ μέλους συνοδευόμενον· οὕτω θὰ ἡρμηνεύετο καὶ τὸ ἐν Ἄριστ. Θεσμ. 977 Ἐρμῆν τε νόμιον ἄντομαι καὶ Πᾶνα καὶ Νύμφας φίλας, ἔνθα οὐδεμία χρεία ποιμενικοῦ Ἐρμού ὑπάρχει. Εἰς τὴν προτεινομένην, ὁμως, νέαν ἔννοϊαν τοῦ νόμιος θὰ ἀντέλεγε τις ὅτι, ἐὰν ὄντως ἐδικαιολογεῖτο ἢ μεταξὺ ποιητικοῦ τινος κειμένου χρήσις αὐτῆς, θὰ ἦτο ὅλως ἀπίθανος μεταξὺ τῶν σχολίων, δεδομένης καὶ τῆς ὡς ἀπὸ συμφώνου σιγῆς τῶν λεξικῶν ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης.

(2) *Οτι ὁ σχολιαστὴς δὲν ἀνέγνωσεν ἐπικαλοῦνται, ἀλλ' ἀνακαλοῦνται, προσέγραψε δὲ τὸ σχόλιον εἰς τοὺς στ. 695-7: Κυλ / λανίας χιονοκτύπου / πετραίας ἀπὸ δειράδος φάνηθ'· τοιοῦτος ἰσχυρισμός, ὁμως, προσκρούει εἰς τὴν πίστιν τῆς παραδόσεως.

Σχόλιον 719 (σ.62.6εξξ.) καλῶς δὲ καὶ τὰ τῆς σκηνῆς ἐσκευάσται Ἄϊαντος γὰρ καταλιπόντος προῆλθεν ὁ ἄγγελος, εἶτα τοῦ χοροῦ τὴν σκηνὴν ἐάσαντος κτέξ. LFONVGM^m

καταλιπόντος LNVG: ὑποχωρήσαντος FO

Τὸ καταλιπόντος, ἀμεταβάτως τεθειμένον, ἔχει πλημμελῶς συμπληρωτέον ἄρα μετ' αὐτό: καταλιπόντος <τὴν σκηνὴν>. Πβ. σχ. 330(σ. 32.5εξξ.) ἐπειδὴ δὲ ἄτοπον τὸν χορὸν ἀπολιπεῖν (LN:-ὦν F: καταλιπεῖν OGMR) τὴν σκηνὴν κτέξ. Τὸ ἀσύντακτον τοῦ χωρίου ἀντελήφθησαν οἱ FO, οἵτινες καὶ διώρθωσαν εἰς ὑποχωρήσαντος.

Σχόλιον 787 (σ.67.7 ἐξξ.) τί μ' αὖ τάλαιναν: πρὸς τὸ Εὐριπίδου ἐν Αἰκτῶν τί μ' ἄριτημάτων λελησμένην | ὀρθοῖς; LG^m

τί μ' ὦ ἄριτι L ὦ statim delete: τί μ' ὦ γεραιῆ G || λεληομένην L: πεπαυμένην G

*Ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας μελέτης ἀνεφέρθημεν καὶ εἰς τὰς περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ L γνώμας τοῦ Παπαγεωργίου. Προβαίνων μάλιστα εἰς σύγκρισιν τοῦ L πρὸς τὸν G ὁ Ἕλληνας λόγιος ἔγραψε τὰ ἐξῆς: «Τὰ ἀρχαῖα τοῦ L σχόλια, ἀθλιώτατα συντετηγμένα καὶ οἰκτρότατα διεφθαρμένα καὶ νεωτέροις σχολίοις (καὶ τοῦ πολλοῦ Τζέτζη) συγκεκραμένα, κείνται ἐν τῷ G, ὃ χειρόγραφον ἄλλως εἶναι ἐν ἐλαχίστοις τισὶ ἄξιον... Ἡ ἄκριτος αἰθαίρεσις καὶ ἡ ἄλλη παντοδαπὴ μωρία τοῦ ἀμαθεστάτου γραφέως τῶν ἐν τῷ G σχολίων ἀμιλλᾶται πρὸς μόνην τοῦ Σουίδα μόνου...» (*Ἡλέκτρα, σ. τν'). Ὁ Βερναρδάκης (*Ἐπετηρὶς, σ.23) ὀρθότατα παρετήρησεν:

«Εἶνε δίκαιον πολλὰ τοῦ L σφάλματα νὰ διορθῶμεν διὰ τοῦ G, εἴτα δέ, ὅταν δὲν ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ, νὰ κατακρίνωμεν καὶ καταδικάζωμεν καὶ μηδὲ μνείας ν' ἀξιῶμεν γραφᾶς αὐτοῦ ἀξιολόγους; Ἡ περίσκεψις καὶ προσοχή, μεθ' ὧν πρέπει νὰ μεταχειριζόμεθα τὸν κώδικα τοῦτον, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐκπίπῃ καὶ παρεκτρέπῃται εἰς ἄστοργίαν καὶ ἀδικίαν». Πράγματι, ἐκ τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸ παρατεθὲν ἀνωτέρω σχόλιον ἀποδεικνύεται, ὅτι αἱ ἐν τῷ G γραφαὶ δὲν δύνανται πάντοτε νὰ ἐρμηνεύωνται ὡς τύχης πράγματα ἢ εἰκαστικά τοῦ γραφέως ἢ τοῦ διορθωτοῦ εὐρήματα, ἀλλ' ὡς συντήρησις, πολλάκις, τῆς ἀρχαίας καὶ γνησίας παραδόσεως. Τὸ Εὐριπίδειον ἀπόσπασμα (πβ. TGF σ. 463 N²) διαφόρως διορθώθη ὑπὸ τῶν κριτικῶν: τί μ', ὦ ξέν', ἄρτι πημάτων λελησμένην / ὀρθοῖς; (Wolff)· τί μ' ἄρτίως <αὖ> πημ. λελ. / ὀρθοῖς; (Παπαγεωργίου, Kollation, σ.141)· <οἶμοι,> τί μ' ἄρτι πημ. λελ. / ὀρθοῖς; (Wansink, Sch., σ. 39). Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ G, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν μαρτυρουμένη, πιθανώτατα διασφύζει τὴν ἑτέραν τῶν γραφῶν τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν τῷ κοινῷ τῶν LG προγόνῳ: ἐκεῖ δηλονότι φαίνεται ὅτι ἦτο γεγραμμένον ὦ ἄρτι, διὸ καὶ ὁ βιβλιογράφος τοῦ L ἤρξατο μὲν γράφων τὸ ἐν γραμμῇ ὦ, πάραυτα ὁμως διέγραψε τὴν λέξιν προκρίνας, ἴσως διὰ τὴν ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ ἐν στ. 787 ἄρτίως, τὴν ὑπερθεν τῆς γραμμῆς γραφὴν ἄρτι. Διπλῆ, ὡσαύτως, φαίνεται ὅτι ἐφέρετο ἐν τῷ κοινῷ προγόνῳ καὶ ἡ γραφὴ πεπαυμένην / λελησμένην, ὅποτέρα δὲ τούτων ἦτο ἡ γνησία τυγχάνει δυσδιάκριτον, ἴσως ὁμως τὸ πεπαυμένην προετιμήθη ὑπὸ τοῦ G διὰ τὴν ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸν στ. 787.

Σχόλιον 805 (σ.68.22έξ.) ἐσπέρους: δυτικούς, ἀγκῶνας δὲ τὰς ἄκρας τῶν ὀρῶν τὰς πρὸς δύσιν. LFON^m

Ἄνάγνωθι: ...δυτικούς. <ἐσπέρους> ἀγκῶνας δὲ τὰς ἄκρας κτέξ.

Σχόλιον 837. σεμνάς Ἐρινῶς: τὰς σεμνάς προστιθέασιν τῷ Ἐρινῶς οἱ Ἀθηναῖοι τὴν δισυλλαβίαν. OVC^m

τὴν δισυλλαβίαν VG ; δισυλλαβείαν O

Διορθωτέα εἶναι, τὸ τὰς σεμνάς μὲνεῖς τὸ σεμνάς, τὸ δὲ δισυλλαβίαν (πβ. τὴν γραφὴν τοῦ O) εἰς δι' εὐλάβειαν. Πβ. Λεξικὸν Ἄρποκρατίωνος ἐν λ. Σεμναὶ θεαὶ (I.217.11 Dindorf): οὕτω καλοῦσιν Ἀθηναῖοι τὰς Ἐρινύας. Ἡ γρ. δισυλλαβείαν ἀνάγεται εἰς ἐσφαλμένην ἀντιγραφὴν μεγαλογραμματίου προτύπου, ἔνθα εὐχερῆς ἦτο ἡ σύγχυσις τῶν C καὶ E.

Σχόλιον 913 (σ. 76. 18έξ.)... οὕτω λέγονται καὶ δυστράπελον τὸ ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον. LAFONGMR^m

τὸ (om. GMR) ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον (-λυτον fort. L) codd.

Τὸ χωρίον διώρθωσεν ἄλλος ἄλλως: ὁ Λάσκαρις, τὸ ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλλακτον· ὁ Küster (ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Σούδας ἐν λ. δυστράπελον, I(1705) σ.638) καὶ ὁ Lobeck ἐν τῇ β' ἐκδ. τοῦ Αἴαντος (1835, σ. 399), τὸ ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον· ὁ Lobeck ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδ. τοῦ Αἴαντος (1809, σ. 177), τὸ ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλλακτον· ὁ Παπαγεωργίου (Beiträge, σ.77), τὸ πρᾶγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον· ὁ Wansink (Sch., σ.35), τὸ ἐρώτημα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον (vel τὸ ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάβατον)· ὁ Βερναρδάκης (Ἐπετηρίς, σ. 39), τὸ γεώρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον. Πρὸς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν, ὅμως, φαίνεται ὀδηγοῦσα ἡ διόρθωσις τοῦ Κατωμένου (Τραγικὴ λέξις, ΕΕΦΣΠΘ 8(1960) σ.177 καὶ Ἑλληνικὰ 25(1972) σσ. 21,22 καὶ σημ. 2) τὸ * ὄρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον ('lanæ glomus qui carminari nequit'), τὴν διόρθωσιν δὲ ταύτην ἀσμένως θ' ἀπεδεχόμεθα, ἐὰν ἡ λέξις * ὄρυγμα ἦτο μεμαρτυρημένη. Ὅπωςδῆποτε, ὅμως, τηροῦντες τὸν νοῦν τοῦ οὕτως ἀναγινωσκομένου σχολίου, εἰκάζομεν ὅτι ἀρχικῶς εἶχε γραφῆ τὸ μῆρυγμα (vel μῆρυμα) τὸ οὐκ εὐδιάλυτον, ὅπερ, ὡς lectio difficilior, μετέπεσε εἰς τὸ σύνηθες ὄρυγμα· τὴν λέξιν δὲ αὐτὴν ἀπαντῶμεν ἄπαξ ἔτι ἐν τῷ σχ.εἰς Τραχ. 695(σ.319.4): <κάταγμα> τὸ αἶγιον μῆρυμα. Τέλος, ἀντὶ τοῦ καὶ δυστράπελον, γραπτέον δυστράπελον καὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ καὶ οὔσης ὄλως συνήθους. Ἐναγνώστειον ἄρα: οὕτω λέγονται δυστράπελον καὶ τὸ μῆρυγμα τὸ οὐκ εὐδιάλυτον.

Σχόλιον 998 (σ. 80.7 ἐξξ.)... τὸ δὲ ὡς θεοῦ, ἦτοι ὡς ἀπὸ θεοῦ ἢ ὡσπερ θεοῦ· τοῦτο δὲ πρὸς τὴν φήμην μόνον ἐπεὶ γίνεται βλάσφημον διὰ τῶν ἐξῆς. LAFONH^m

ἢ ὡσπερ θεοῦ: om. F || ὡσπερ LΛONH: ὡς περὶ Παρᾶ.

Τὸ ποιητικὸν κείμενον ἔχει· ὀξεῖα γάρ σου βᾶξις ὡς θεοῦ τινος / διῆλθ' Ἀχαιοὺς πάντας ὡς οἴχη θανῶν (998-9). Ὁ σχολιαστὴς ἐξέλαβε τὸ ὡς θεοῦ διτῶς· (α) ὡς συνώνυμον τοῦ ὡς ἀπὸ θεοῦ ('fama de te cuius auctor Deus est') καὶ (β) ὡς συνώνυμον τοῦ ὡσπερ θεοῦ ('fama de te tamquam Deo'), ὅπερ βλάσφημον (πβ. Jaeger, Annot., σ. 126). Ἡ διόρθωσις τοῦ Παπαγ. οὐδὲν προσθέτει εἰς τὴν (β) ἐρμηνείαν ('vox de te tamquam de aliquo Deo'), ὡς τοιαυτὴ δὲ τυγχάνει περιττή.

Σχόλιον 1088 (σ. 83.17έξξ.) αἴθων ὑβριστής: οὐχ ἴσταται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἦν τότε ὑβριστής οὗτος ἀλλὰ νῦν ἐν μεταβολῇ γέγονεν κτέξ. LFNV GMR^m

τότε LFN: ποτε VMR: ποτε καὶ G

Ἡ μορφή, ὑφ' ἣν ἐδόθη τὸ σχόλιον, εἶναι ἢ τῶν LFNGM. Ἄλλ' εἶναι προφανές ὅτι τὸ κῶλον οὐχ ἴσταται ἐπὶ τῶν αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ ἐρμήνευμα τοῦ αἴθων ὑβριστής, ἀλλὰ τοῦ ἔρπει παραλλάξ (στ. 1087): ὀρθῶς ἄρα οἱ VR ἀναγινώσκουσι τὸ κῶλον κεχωρισμένως, παραπέμποντες ἅμα διὰ παραπεμπτικῶν συμβόλων εἰς τὸ ἔρπει παραλλάξ. Κατὰ ταῦτα γραπτέον:

1087. <ἔρπει παραλλάξ ταῦτα> οὐχ ἴσταται ἐπὶ τῶν αὐτῶν.

1088. αἴθων ὑβριστής: ἦν ποτε ὑβριστής οὗτος, ἀλλὰ νῦν κτέξ.

Σχόλιον 1168 (σ. 86.10έξξ.) πάρεστιν ἢ Τέκμησσα μετὰ τοῦ παιδός· οὐχ ὅτι δὲ ἱκανὰ τὰ πρόσωπα φυλάξαι τὸ σῶμα ἀλλ' ὅτι κινῆσαι δυνατά. LFNVGM^m, F^{sl}

ἀλλ' ὅτι GMR (Lascaris): ἀλλ' οἱ ↗ L: ἀλλ' οὐ N: ἀλλὰ FOV: ἀλλ' εἰς οἶκτον F || δυνατά LFNVM, F^{sl}: δύναιται G: δυνάμενα R

Ἡ γραφή τοῦ L ἀλλ' οἱ ↗ δηλοῖ ὅτι τὸ ἐξ οὐ ἀντέγραψεν ὁ βιβλιογράφος πρότυπον εἶχεν ἐνταῦθα χάσμα ἢ βλάβην, πρὸς ὑποδήλωσιν δὲ τοῦ πράγματος ὑπέγραψεν αἰχμὴν βέλους. Τὴν ἑλλιπῆ ταύτην γραφὴν ἀπειράθησαν νὰ διορθώσωσιν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὑπομνήματος, τῶν βιβλιογράφων ἄλλος ἄλλως, ἄνευ πάντως (πλὴν τοῦ F^{sl}) ἐπιτυχίας. Τῷ 1895 ὁ Wansink (Sch., σ. 38) ὑπεσήμανε τὴν φθορὰν τοῦ χωρίου καὶ ὑπέδειξεν ὅτι γραπτέον ἀλλ' οἶκτον, γραφὴ ἣτις (παρὰ τὴν ἄκριτον περὶ αὐτῆς κρίσιν τοῦ De Marco, ἐν Sch., σ. 143, (arspueda... Wansinkii coniectura videtur)) ἐμπεδοῦται ὑπὸ διαστήχου τοῦ F σημειώσεως: ἀλλ' εἰς οἶκτον κινῆσαι δυνατά. Ἡ ὑπὸ μόνου τοῦ F^{sl} ἀνάγνωσις τοῦ ὀρθοῦ δὲν δύναται νὰ ὀφείληται εἰς εἰκασίαν (σημειωτέον μάλιστα ὅτι αὐτός ὁ F ἀναγινώσκει ἐν τῇ ᾧ ἀλλὰ κινῆσαι!), ἀλλ' εἰς δανεισμὸν ἐξ ἀγνώστου πηγῆς, διαφόρου τῆς τῶν σφωζομένων κωδίκων. Πρὸς τούτοις, ἀναγκαῖα τυγχάνει ἢ πρὸ τοῦ ἱκανὰ καὶ τοῦ δυνατὰ ἐπένθεσις τοῦ μορίου οὐχ. οὐ, ἵνα τὸ ὄλον ἔχη ὡς ἀκολούθως: πάρεστιν ἢ Τέκμησσα μετὰ τοῦ παιδός· οὐχ ὅτι δὲ <οὐχ Dawe> ἱκανὰ τὰ πρόσωπα φυλάξαι τὸ σῶμα, ἀλλ' ὅτι εἰς οἶκτον κινῆσαι <οὐ addidi> δυνατά. (Teemessa cum puero adest, non quod non possint personae servare corpus sed quia ad misericordiam commovendam non valent.). Πβ. σχ. 1182 (σ. 86. 21):

τὸν δὲ παῖδα πρὸς οἶκτον προβάλλεται καθ' ἡλικίαν.

Σχόλιον 1269 (σ.89.24,90.1εξ.) οὐκ ἀξιοῦται τῆς παρὰ σοῦ μνήμης· οὐ πολλάκις, ὧ Αἴαν, προεκινδύνευσας ἐν πολέμοις κτέξ. LFONVGMR^m

scholio Im. οὐ σὺ πολλάκις praemiserunt FON: om. LVGMR || τῆς παρὰ LNV: τῆς περὶ OGMR: τὰ τῆς περὶ F

Πρόκεινται δύο σχόλια εἰς ἓν συμπεφυρμένα. Γραπτέον ἄρα:

1268. <σοῦ γ' . . . οὐδ' ἔτ' ἴσχει μνήστιν.> οὐκ ἀξιοῦται τῆς περὶ σοῦ μνήμης.

1269. οὐ σὺ πολλάκις: οὐ πολλάκις, ὧ Αἴαν, προεκινδύνευσας κτέξ.